

Yaşadıkça Eğitim

NİSAN/MAYIS/HAZİRAN 1989

SAYI: 7

3000 TL (KDV DAHİL)

- **Yaratıcı Gençliğin Yetiştirilmesi**
- **Okullar Açılırken**
- **Öğrencilerde Başarısızlığın Nedenleri ve Çözümleri**
- **Çocuğun Ruh Sağlığı ve Aile**
- **Gençler ve Kitaplar**
- **Televizyon ve Çocuk**
- **Kişilik Nedir? Nasıl Oluşur?**
- **Çocuğunuzun Arkadaşları**
- **Anne-Baba Otoritesi**
- **Çocuklarda Davranış Bozuklukları**

“İçim rahat bebeğim garantide”

Bebeğim,

*Bugün seni
özene bezene
giydirdim.*

Arabana yerleştirdim.

Attaya gittik.

Nereye mi?

Garanti Bankası'na.

*Bankaya girdiğimizde
şaşırdın sen.*

*Bankacı ablalar,
ağabeyler seni sevdiler.*

*“Ceren'e bir hesap
açacağız” dedim.*

Kalbim küt küt çarptı.

*Hesabın...Öyle büyük bir
rakam değil.*

*Sen büyüdükçe
hesabın da büyüyecek.*

Ben de, baban da

sevgimizi katacağız hesabına.

Şimdi içim daha rahat.

Evet sevgili bebeğim,

seni seviyorum,

seni çok seviyorum.

Annen

**GARANTİ
BANKASI**

İÇİNDEKİLER

Yaratıcı Gençliğin Yetiştirilmesi 6

Prof. Dr. Özcan KÖKNEL

Gencin içinde yaşadığı, eğitim ve öğretim gördüğü evde, okulda, işyerinde hoşgörü egemen olmalı, baskı ve korku olmamalıdır.

Çocuğun Ruh Sağlığı ve Aile 23

Prof. Dr. Kayıhan Aydoğmuş ile söyleşi.

Gençler ve Kitaplar 30

Psk. Nevin DÖLEK

Kitaplar, çocuğun ya da gencin hayal gücünü, kavrama yeteneğini, kendini ifade edebilme becerisini, kelime hazinesini, genel kültürünü, düşünme çeşitliliğini geliştirdiğinden, derslerini (okul başarısını) olumsuz değil, olumlu yönde etkiler.

Okullar Açılırken 11

Hamdi ERKUNT

Okul, çocuğun yaşamı için gerekli temel bilgi ve becerileri kazandığı ve aynı zamanda toplum yaşamını öğrendiği bir kurumdur.

Öğrencilerde Başarısızlığın Nedenleri ve Çözümleri 16

Yard. Doç. Dr. Mustafa YILMAZ

İyi düzenlenmiş öğretim programları, yeterli pedagojik bilgilerle donatılmış ve bunları uygulamaya yeteneğine sahip, sorumluluk duygusu yüksek öğretmenlerin bulunduğu bir okul ortamında, öğrenci başarısızlıkları olabilecek en düşük düzeye indirgenebilir.

Televizyon ve Çocuk 34

Dr. Psk. Nursel TELMAN

Çocuklar okul dışındaki gündüz saatlerinin çoğunu televizyon seyrederek geçiriyorlar.

Kişilik Nedir? Nasıl Oluşur? 37

İlhami FINDIKÇI

Kişilik, kısaca, "İnsanı öteki bireylerden ayıran; onu, kendisine has yapan özelliklerin tümü," olarak tanımlanabilir.

Çocuğunuzun Arkadaşları 43

Dr. Lee SALK

Arkadaşları ana-babalarının seçilen kimi çocuklar, kendi yargılarına olan güvenlerini yitirip, sosyal girişkenliklerini göstermekte güçlük çekerler.

Anne-Baba Otoritesi 45

Dr. Ulrich BEER

Anne-babalar, çocukları üzerindeki otoriteleri konusunda çoğu zaman pek düşünmez ve bu konuyu gözden geçirmek istemezler.

Çocuklarda Davranış Bozuklukları 51

David M. ROMNEY

Saldırgan davranış.

OKUYUCU MEKTUPLARI

Sayın Yaşadıkça Eğitim dergisi yetkilileri.

On yedi yıllık bir öğretmenim. Meslek hayatım boyunca öğrencilerimi en iyi biçimde eğitebilmek amacıyla çeşitli yayınlar okudum ve kendimi geliştirmeye çalıştım. Bu çabam halen devam etmektedir. Ancak eğitim alanındaki yayınların azlığı, sadece benim değil, tüm öğretmenlerin en büyük sorunlarından birisidir. Eğitim-öğretim yöntemleri büyük bir hızla değişiyor. Bu değişim ve gelişmenin öğretmenlere yansıtılması, ülkemiz geleceği açısından çok önemli bir konudur. Eğitim-öğretim konularını içeren derginiz, bu alandaki açığı kapatmak bakımından çok yararlı. Bu açıdan sizleri kutlamak istiyorum. Bundan sonraki çalışmalarınızda başarılar dilerim.

A. Ezen (İstanbul)

Yaşadıkça Eğitim dergisi yetkililerine.

Üç sayıdır derginizi takip ediyorum. Çok iyi bir dergi. Ancak gençlikle ilgili konulara çok az yer veriliyor. Bundan sonraki sayılarınızda gençlik döneminin özellikleri ve sorunları ile ilgili konulara daha çok yer vermenizizi dilerim. Saygılarımla.

A. Kara (Çorlu)

Sayın Idareciler,

Yaşadıkça Eğitim mecmuasını bir vakittir okuyorum. İşlediğiniz mevzular pek güzel ve bilgi verici. Ancak, neden hep çocuklarla alakalı mevzular yazıyorsunuz. Halbuki, her yaşta insana hitap etmeniz lazımdır. İleride bu konulara da yer vermenizi ümit ediyorum. Hürmetler.

H. Derya (İstanbul)

Sayın ilgili.

Çağımızda, hemen her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da bilgisayar kullanımına hızla geçilmektedir. Ülkemizde de birçok özel okulda bilgisayarın bir eğitim aracı olarak kullanılmasına başlanmış durumda. Bu

arada, bilgisayar destekli eğitimde rastlanabilecek sorunlar konusunda yapılan bilimsel araştırmaların ve bu konuyla ilgili yayınların çok yetersiz olduğunu

belirtmek isterim. Bilgisayar destekli eğitime çocukların nasıl hazırlanacağı, uyum problemleri, öğretmenlerin değişen rolü, vb. konuların açıklığa kavuşturulması gereklidir.

Derginizde bilgisayar destekli eğitim konularına daha çok yer vermenizizi diler çalışmalarınızda başarılar dilerim.

S. Günay (İstanbul)

Yaşadıkça Eğitim dergisine.

Derginizi sürekli izleyen ve beğenen bir anneyim. Günümüzde anne-babaların eğitime ilişkin bilgi açıklarının kapatılması, çok önemli bir konudur. Bu alandaki çabalarınızdan dolayı sizi kutlarım.

Çevremdeki birçok anne-babanın çocuklarına yönelik yanlış yaklaşımlarına tanık oluyorum ve genellikle onlara Yaşadıkça Eğitim'i izlemelerini öneriyorum.

Ancak derginizi piyasada bulamadıklarından yakınıyorlar. Ben de konuyu size bildirmeyi uygun buldum. Derginizin tüm gazete bayıllarına dağıtılması ve daha çok kişinin bu hizmetten yararlanması sağlanamaz mı? En iyi dileklerle.

Y. Güneş (İstanbul)

Sayın yetkil.

Derginizle yeni tanışan ve onu çok beğenen bir baba adayım. Eşimle 6 ay önce evlendik ve eşim hamile. Çok heyecanlıyız. Çocuk bakımı ve yetiştirilmesi konusunda pek bir bilgimiz yok. Bir-iki kitap okudum, ancak yeterli olmadığı kanısındayım. Eşim bu konuda benden daha bilgili. Çünkü çocuk eğitiminde annelere yönelik yayınlar daha çok. Ancak çocuğun eğitiminde babalara düşen görevler, çocuk-baba ilişkisini içeren yazılar yok denecek kadar az.

Sizden ricam, derginizde baba-çocuk ilişkilerini içeren yazılara da yer vermenizdir.

Saygılarımla

M. Taban (İstanbul)

Sayın Yaşadıkça Eğitim yetkilileri.

Derginizi bir süredir takip ediyorum ve beğeniyorum. Ben 35 yaşında bir anneyim. 5 ve 7 yaşlarında iki oğlum var. Eşim ve ben iki çocuğumuz arasındaki kıskançlıktan ve rekabetten çok endişe ediyoruz. Her ikisi de birini ötekinden daha fazla sevdiğimizi sanıyor. Ayrıca, ikisi birbirlerini bir türlü çekemiyorlar. Acaba, bu durumda neler yapabileceğimiz konusunda bizi aydınlatır mısınız? Teşekkürler.

A. Tutuk (İzmit)

Dergi yetkilileri.

Çamaşır, bulaşık, ev toplama derken, doğrusu insanın çocuğuna ayıracağı pek vakti kalmıyor. Ancak, eminim ki bu durumdaki ev kadınlarına daha çok yardımcı olabilmek mümkün. Derginizde, bu tür konuların yer alması da mümkün mü? Teşekkürler.

V. Tekin (İzmit)

YAYINCIDAN OKURA

Okulların açıldığı şu günlerde; anne, baba, öğrenci, öğretmen ve okullarda çalışan görevliler, yoğun ama tatlı bir heyecanın yaşandığı bir döneme girdiler. Öğrenme isteğiyle dolu milyonlarca öğrenci, anaokulundan üniversiteye kadar okulları doldururken, yüzbinlerce öğretmen de bu taze dimağları eğitmenin, ağır ama zevkli sorumluluğunu üstlenmiş durumda.

Kuşkusuz eğitim, sadece okullarda gerçekleşen bir olay değildir. İnsan, evde, işyerinde, sokakta ya da çarşıda her an yeni bir şeyler öğrenme ihtiyacı duyuyor ve duymalıdır. Çünkü, hızla değişmekte ve gelişmekte olan dünyamızda, ulaşılan bilgi düzeyi de aynı hızla yükselmektedir. Bu gelişmenin bir sonucu olarak, yetişkin eğitime duyulan ihtiyaç ve konuya verilen önem de giderek artmaktadır. Yaşamın bir gereği olan eğitim ihtiyaçlarını gidermek, sistemli ve yoğun bir çaba gerektirir. Bu yolda yetişkin eğitim merkezlerine, akademik çevrelere, basın-yayın organlarına büyük görevler düşmektedir.

Yaşadıkça Eğitim dergisi, olarak, 'eğitimin okullarla sınırlı olmadığı' ilkesinden hareketle, anne-babaları, öğretmen ve gençleri eğitime ilişkin çeşitli konularda aydınlatmayı amaç edindik. Ayrıca, onların bazı sorunlarına somut çözümler önerme ve onları düşünmeye yöneltme konusundaki çabalarımız da daha yoğun bir biçimde devam etmektedir.

Yeni birşeyler öğrenmenin ve bunları yararlı bir biçimde uygulayıp sonuçlarını görmenin verdiği hazzı size tattırabilirsek, görevimizi bir ölçüde yerine getirmiş olacağız. Dileğimiz, sürekli öğrenmeyi bir alışkanlık haline getirmenize yardımcı olmaktır.

Saygılarımızla.

Sahibi Kültür Hizmetleri Ltd. Şti adına Fahrettin AKINGÜÇ	Redaksiyon ve Düzeltme Necide AKEL FEROĞLU	Baskı ve Cilt Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ. Halkalı / İSTANBUL
Genel Yayın Koordinatörü Ömür CANDAS	Dizgi Önder KARÇIĞA Aynur TURA	Yapım - Yönetim YA/BA YAYINLARI Eski Londra Asfaltı 19 Şirnevler - İSTANBUL Tel: 551 52 03 - 551 52 04 552 04 75 - 552 04 86 Telex: KULT TR 22 667
Yazı İşleri Müdürü Bahar AKINGÜÇ	Pikaj Şefika KARÇIĞA	Abone Koşulları: Yıllık (6 sayı) 18 000 TL (KDV dahil) Abone ücretleri için : Yapı Kredi Bankası Bakırköy Şubesi H. No: 2888 Yaşadıkça Eğitim
Yayın Yönetmeni İlhami FİNDİKÇİ	Montaj Zafer UZUNTÜRK Feride ALPTEKİN	
Yayın Yardımcısı Hamdi ERKUNT	Kamera Sunay KUŞAKÇIOĞLU	
Teknik Yönetmen Kudret GÜVENÇ	Renk Ayrımı Sepco Grafik	
	Kapak Fotoğrafı Ahmet YİRMİBEŞ	

Yaratıcı Gençliğin Yetiřmesi

Prof. Dr. Özcan KÖKNEL
(İÜ İstanbul Tıp Fakültesi
Psikiyatri Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi)

Gencin içinde yaşadığı, eğitim ve öğretim gördüğü evde, okulda, işyerinde hoşgörü egemen olmalı, baskı ve korku olmamalıdır.

Çocuklukla erişkinlik arasında gençlik çağı vardır. Bedensel, ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme süreçlerinin yaşandığı gençlik çağını kapsayan yaş dilimleri, ülkeden ülkeye, yayından yayına farklıdır. UNESCO, gençlik çağı olarak 12-24 yaş dilimlerini kabul etmiştir. Gençlik çağı; geçmiş çocukluk çağının bedensel ve ruhsal özellikleri, bilgi, deney ve yaşantı birikimi ile insan yaşamının gelecek erişkinlik, olgunluk çağlarını etkiler. Gençlik çağının başlangıcı, bedensel değişme ve gelişmeyle başlar. Bunu ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme izler.

Gençlik çağı; abartılmış, aşırı, çabuk ve kolay değişen duygulanım ve coşkularla yaşanır.

Kızlarda 10-12, erkeklerde, 11-13 yaş dilimleri arasında yer alan önerinlik (buluğ öncesi-prepuberty); kızlarda 13-15, erkeklerde 14-15 yaş dilimleri arasında yer alan erinlik (buluğ-puberty) dönemlerinden sonra ergenlik (kemal, rüşt-adolescence) dönemini içerir. Bu dönem erişkinlik çağına dek sürer. Kimi yazarlar da erinlik temel olmak üzere erinlik öncesi, erinlik, erinlik sonrası ve ergenlik sonu olarak ayırım yapmışlardır.

Gençlik çağına giriş; hazırlık, önerinlik (buluğ öncesi-prepuberty) döneminde cinsiyetle ilgili içsalgı bezlerinde az miktarda salgılanmaya başlayan kadın ya da erkek cinsel hormonu ile olur.

Erinlik (buluğ) döneminde kız ve erkek çocukta cinsiyetle ilgili içsalgı bezleri işleve başlar. Böylece kadın ve erkek olmakla ilgili bedensel değişme ve gelişme süreci öncelik kazanır ve hızlanır. Kadın ve erkeğin cinsel kimliğini ve yaşamını sağlayacak olan birincil ve ikincil cinsel değişmeler ortaya çıkar. Cinsel organlar gelişir. Cinsel organların çevresinde ve koltuk altlarında kıllanma olur. Kızlarda göğüsler büyür. Erkeklerde sakal çıkar. Böylece kız ve erkek çocuklar, cinsiyetlerine uygun beden yapısını tamamlayarak gençlik çağına girerler. Bedensel değişme ve gelişmeyle birlikte ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme süreçleri de işlerlik kazanır. Böylece cinsel benlik ya da kimlik kazanılır.

Gençlik çağı; abartılmış, aşırı, çabuk ve kolay değişen duygulanım ve coşkularla yaşanır. Genç kaygıdan mutluluğa, sevinçten sıkıntıya, kızgınlıktan taşkınlığa değişen çeşitli duygulanım ve coşku durumlarından kaynaklanan iletişim kurar. Başkasının tatlı ve yumuşak bakışı, gülümsemesi, bir-iki övgü sözcüğü, onu mutlu eder. Asık bir yüz, sert mimik ya da jest, örseleyici bir iki sözcük onu kaygının, kızgınlığın, umutsuzluğun derinliklerine sürükler. İlgi ve sevgiyle iletişim kurduğu insanlara karşı bir süre sonra kin ve nefret duyar. Kızıp öfkelendiğini beğenip yüceltir. Çekinip korktuğuna sokulup yaklaşır.

Gençlik çağına özgü duygulanım ve coşkular; algı, dikkat, bellek, düşünme, mantık, usa vurma (bir konuyu akıl süzgecinden geçirme, muhakeme) gibi bilişsel (bilgiyle ilgili-cognitive) işlevleri de olumsuz yönde et-

kiler. Ayrıca başarı, çalışma ve yaratıcılıkta verim düşer. Bilişsel alandaki bu olumsuz değişme, erinlik ve onu izleyen bir-iki yıl içinde görülen okul başarısızlığı ve kazaların temel nedeni olarak kabul edilmiştir.

Özdeşleşme süreci içinde genç, özerklik ve sorumluluk arasındaki dengeyi kurmaya çalışır.

Gencin toplumda rol ve yer sağlaması ve kimliğini bulması, özdeşleşme süreciyle gerçekleşir. Bu süreç çocukluk çağındaki özdeşleşmeden farklı olup, genci yeni arayışlara sürükler. Bilindiği gibi, çocukluk çağında anne ve özellikle baba, başkalarından daha farklı algılanıp değerlendirilir. Onlar düş gücüyle ve gerçekdışı bir görüşle güçlü, üstün varlıklar olarak kabul edilir. Yaş iler-

ledikçe, çocuk gençlik çağına yaklaştıkça, anne babanın dokunulmazlığı azalır; başkalarıyla karşılaştırılıp gerçekçi olarak değerlendirilir. Bu durum gençlik çağında hızlanır. Kendisini evrenin merkezinde etkin ve güçlü gören genç, anne babasını etkisiz, güçsüz, yetersiz görmeye başlar. Belleğindeki anne baba imgesinin silinmesi, gencin onlara duyduğu güveni azaltır. Hatta genç, onları eleştirir, küçümser. Öte yandan ailenin, anne ve babasının, yakın çevrenin uzantısı olmaktan kurtulmak için değişik ve yeni iletişim kaynakları arar. Her ileti gençte olumlu ya da olumsuz iz bırakır, davranış değişikliği yapar. İletişim yaptığı kaynakların ve kişilerin özelliğine göre giyinmesini, oturmasını, yürümesini, çalışmasını, amaçlarını, inançlarını, dünya görüşünü, düşüncelerini etkileyen iletiler alır. Gence her an türlü kaynaklardan gelen iletilerin özdeşleşme süreci içinde bütünleşip genç tarafından benimsenenleri, gencin kimliğini, kişiliğini oluşturur. Bu arada genç, toplum içinde değişik yer-

lerde değişik roller oynayarak kişiliğini sınar. Böylece özdeşleşme süresinde benimsediği davranışları pekiştirir. Denenmiş, geçerliği sınanmış davranış kalıplarıyla erişkin olmaya hazırlanır.

Özerklikle sorumluluk arasındaki denge, sağlıklı iletişim ve özdeşleşmeyle kurulur.

Özdeşleşme süreci içinde genç, özerklik ve sorumluluk arasındaki dengeyi kurmaya çalışır. Kimliğini, kişiliğini kazandığını sanan, anne babasını, yakın çevresini, başkalarını sürekli olarak eleştiren, küçümseyen genç, kendisi ve çevresiyle ilgili tüm kararlarda, bağımsız ve özgür olmak ister. Buna karşılık içinde bulunduğu ailede, çevrede kendisine düşen so-

rumlulukları yüklenmez ya da zorla yüklenip sürükler. Giyeceğine, yiyeceğine, eve gelişi gidişi zamanına başkalarının karışmasını istemeyen genç, istediği zaman yemeğin hazır olmamasına kızıp öfkelenirken, sofranın kurulmasına, bakkaldan öteberi alınmasına yardımcı olmaz. Alabildiğine bağımsız ve özgür yaşamak için her türlü çabayı gösterirken ailenin ekonomik durumunu görmezlikten gelir. Çalışmak, başarılı olmak gibi sorumlulukları olduğunu unuttur.

Özerklikle sorumluluk arasındaki denge, sağlıklı iletişim ve özdeşleşmeyle kurulur. Böylece genç dengeli, düzenli, tutarlı, gerçekçi davranmayı öğrenir. Özdeşleşme süreci içinde gencin art arda kurup sürdürdüğü iletişimler, denediği roller, kullandığı davranış kalıpları birbirleriyle çatışır, birbirine karışırsa kimlik gelişmesi bozulur. Genç, kendi kimliğini algılayamaz. Kendi kimliğine yabancı kalır. Bu duruma "kimlik karışıklığı" ya da "kimlik bunalımı" (identity confusion, identity crises) adı verilir. Erikson tarafından tanımlanan bu tablo, gençlerin iç dünyalarında kendi benlikleriyle sağlıklı iletişim kuramamalarından kaynaklanır. Genç, davranışları üzerindeki denetimi kaybeder. Aynı anda türlü özdeşleşmelerden kazandığı, ancak benimseyip pekiştirmedeği davranış kalıplarını kullanmak ister. Hepsini birbirine karıştırır. Erikson, engel ve zorlama karşısında gençlerin bir bölümünde kimlik karışıklığı ve bunalımı olabileceğini belirtmiştir. Ancak bu durum gençlik çağında ortaya çıkan şizofreninin başlangıç belirtileri arasında da bulunduğundan önemlidir.

Erinlik döneminin ilk yıllarında genç, duygu ve düşünceleriyle bir düş, düşlem dünyası yaratır ve bunun içinde yaşar. Yazarı, yapımcısı, yönetmeni olarak hazırladığı bir filmde ya da oyununda başrolü oynuyor gibidir.

Erinlik döneminin ilk yıllarında genç, duygu ve düşünceleriyle bir düş, düşlem dünyası yaratır ve bunun içinde yaşar.

Başkaları bu filmin, oyunun izleyicisidirler. Genç kişiliğinin gerçek sınırlarını çizemez. Gerçekle düşü ve düşlemi kolayca ayıramaz, kendisini çok önemser. Bütün duygu ve düşüncelerinin benzersiz, tek, kendisine özgü olduğunu düşünür. Kendisinin bütün duyguları en yoğun biçimde yaşadığına; acı, elem, kaygı ve sıkıntılarının derin ve sonsuz; neşe, sevinç, sevgi ve umudunun aydınlık ve parlak; düşüncelerinin doğru ve kesin olduğuna inanır. Başkalarının kendisini anlamadığı, dinlemediği kanısındadır. Genç kendisini yarı düş, yarı masal ve öykü kahramanı gibi değerlendirmesi, onda ölümsüzlük duygusu yaratır. Gençte göre, ölüm başkaları için söz konusu olan, kendisi için beklenilmeyen, düşünülmeyen acı bir sondur. Böylece genç başrolü oynadığı, kahramanı olduğu düş-gerçek karışımı dünyada kendi efsanesini, masalını yaşar.

Gencin yarattığı bu masalların, kişisel mitlerin izleri, onun başkalarıyla olan iletişimlerine, özellikle günlük anılarını yazdıkları "hatıra defterleri"ne yansır. En büyük aşkları o yaşamıştır. En büyük sıkıntıları o çekmiş, beğenilere, övgülere o erişmiştir.

İnsanın yaratıcı olması, yaratıcı düşüncenin başlattığı bir süreçtir. Yaratıcı düşünce, düşlerle gerçekçi düşüncenin ortak işlevinden doğar ve değişik evreler sonunda ortaya çıkar.

Tarihin başlangıcından günümüze kadar yaratıcı olan, sanat ürünleri veren kişilerin değerlendirilmesinde birbirine karşıt iki görüş çatışmıştır.

Birinci görüşe göre: Yaratıcılık Tanrı'nın verdiği bir güçtür. Yaratıcı insan ayrıcalıkları, özellikleri, üstünlükleri, üstün beceri, yetenek ve yetileriyle dünyaya gelir. Kendisinin, çevrenin, toplumun dünyasını yaşam biçimini değiştiren ürünleriyle yaratıcılığını sürdürür.

İkinci görüşe göre: Yaratıcılık ve sanat, bireysel çatışmaların ve sorunların

yüceltme yoluyla çözümüdür. Yaratıcı ve sanatçı insan saplantılı, takıntılı, tutkulu olup bunlara yaratma ve yüceltmeyle biçim ve renk verir.

Kimlik bunalımı, gençlerin iç dünyalarında kendi benlikleriyle sağlıklı iletişim kuramamalarından kaynaklanır.

Yaratıcılığın yorumunu yapmaya çalışan iki görüşün de yetersiz olduğunu söyleyebilirim. Bu süreçleri tek nedenle açıklama, tek görüşle yorumlama olanağı bulunmadığı kanısındayım. Ancak yaratıcılıkta, kişiliği oluşturan bütün bedensel, ruhsal ve toplumsal katmanların farklı biçimde örgütlendiği ve işlev yaptığı kabul edilebilir. Bilindiği gibi, bütün ruhbilim öğretileri, yaratıcılığı kaygıdan kurtulmak; hiçliğe, korkuya, ölüme karşı direnmek; kendi-

sini gerçekleştirmek ve varlığını ispatlamak için kullanılan yol olarak kabul etmişlerdir.

Yaratıcılıkta, kişiliği oluşturan bütün bedensel, ruhsal ve toplumsal katmanların farklı biçimde örgütlendiği ve işlev yaptığı kabul edilebilir.

Genel olarak her yaratılan ürünün, sanat yapısının altında, kendisini gerçekleştirmeye çalışan bir insanın çabası vardır. Her insanın ruhsal yapısında da yaratıcılığın tohumları, filizleri bulunmaktadır. Her insanda çocukluk ve gençlik çağındaki çatışmalar ve bunların yarattığı kaygı; yaratıcılığının, enerjisinin, gücünün temel kaynağıdır.

Bu enerji ve güç bireysel,

toplumsal, evrensel birikimlerle biçimlenip, değişik ve yeni davranış kalıplarıyla başkalarına iletilebilirse düşlemler sanat yapıtı, sanat ürünü niteliği kazanır.

Gençlik çağındaki duygulanım ve coşku durumu, yaratıcılığın temel enerjisini, gücünü oluşturur. Önemli olan bu enerjiyi, gücü yaratıcılığın ilkeleri, kuralları, ölçüleri ve ölçütleri içinde kullanmayı öğrenmektir. Bu, gençlik çağına özgü özdeşleşme süreci içinde gencin düşlemlerine gerçekçi anlatım yolları bulması; bunları bireysel, toplumsal, evrensel birikimlerle biçimlendirip değişik ve yeni davranış kalıplarıyla başkalarına iletmesiyle gerçekleşir.

Gençlerin yaratıcı olması için bir yandan onların beceri, yeti ve yeteneklerine göre ilgi alanlarını saptamak, öte yandan bu alanda gelişmeleri ve yaratıcı olmaları için özdeşleşme sürecinde onlara, olumlu örnekleri bol bir ortamda bilgi aktarmak gerekmektedir.

Bu ortam, çağdaş ve uygar öğeleri taşımalıdır.

İnsana bütünüyle sevgi ve saygı duyan; insanın en değerli ve kutsal varlık olduğunu kabul eden; insanın bedenine, duygu ve düşüncelerine değer veren ortam, başka bir deyişle toplum yapısı, çağdaş ve uygardır. Böyle bir ortamda gence aktarılan kültürün temelinde, insan ve insan sevgisi yer alır.

Gencin içinde yaşadığı, eğitim ve öğretim gördüğü evde, okulda, işyerinde hoşgörü egemen olmalı, baskı ve korku olmamalıdır.

Çağımızın yaygın kitle iletişim araçları, gençlerin içinde yaşadığı ortamda milli kültürle evrensel kültürün birleşip bütünleştiği, geçerli, gerçekçi, sağlam davranış kalıpları, örnekleri içermelidir.

Gencin içinde yaşadığı, eğitim ve öğretim gördüğü evde, okulda, işyerinde, hoşgörü egemen olmalı, baskı ve korku olmamalıdır.

Genç, bilinenlerin tekrarıyla değil, bilinenlerden yeni birleştirme ve bütünleştirmeler yapacak biçimde eğitilmelidir.

Eğitim ve öğretimde; bağnazlığa, saplantıya, takıntıya, suçlamaya, önyargıya, art niyete yol açan uygulamalara yer verilmemelidir.

Ülkemizin çağdaş ve uygar düzeye erişmesi, gençlerin yaratıcılığına bağlıdır.

Okullar Açılırken

Derleyen:
Hamdi ERKUNT

Okul, çocuğun yaşamı için gerekli temel bilgi ve becerileri kazandığı ve aynı zamanda toplum yaşamını öğrendiği bir kurumdur.

Okullar açıldı. Yeni bir ders yılına girildi. Her yaşta öğrenci, uzun bir yaz tatilinden sonra okullarına geri döndü. Kimileri bir üst sınıfa giderken, kimileri de ilkokuldan ortaokula ya da ortaokuldan liseye geçtiler. Ayrıca ortaöğrenimini tamamlayan ve üniversite sınavını aşabilen pek çok genç ise üniversite havasını tatmaya hazırlanmakta. Bu arada yaklaşık bir milyon çocuk, ilköğretime başlayarak kendileri için yepyeni bir yaşama atılmaya hazırlanıyor.

Aile yaşamından farklı, kendi yaşam biçimi ve kuralları olan ilkokula başlayanlar arasında, belki de sizin çocuğunuz da var. Bu durumdaki her ana-baba gibi kafanızda sizi haklı olarak endişelendiren pek çok soru olabilir: "Çocuğum okula uyum sağlayabilecek mi? Okulu sevecek mi? Öğretmeniyle anlaşabilecek mi?" gibi.

Çocuğunuz için en iyiyi istediğinizden dolayı endişe duymanız doğal. Ancak, okulun, çocuğunuzun sizden ve evden bağımsız olması gereken yeni ilişkiler kurup pek çok yeni etkinliğe katıldığı yer olduğunu unutmayın. Onun yerine okula gidemeyeceğinize göre, ancak bu yeni yaşantısında ona yardımcı olabilirsiniz.

Aile ortamından ayrırlıp, alışık olmadığı bir ortama gitmek zorunda olan çocuğun aklına gelen ilk seçenek, okula gitmemek olacaktır.

Genelde çocukları hangi yaşta olursa olsun, okul çağında çocuğu olan ana-babalar, aşırı müdahaleci ve ihmalkâr olmak üzere ikiye ayrılabilir. Anne-babaların sahip oldukları çocuk yetiştirme tutumlarının somut örnekleri çocuk okula başladığında görülebilir. Kimi ana-babalar, çocuk istesin ya da istemesin, daha okulun ilk gününden itibaren ondan her şeyi ayrıntılı olarak anlatmasını isterler. Hele, çocuk "Adımı yazmayı öğrendim," ya da "Renkleri öğrendik," gibi şeyler söylediğinde, kimi anne-babalar, hemen onu oturtup "okulda daha iyi olması" için alıştırtma yaptırmaya koyulurlar. Bu, aşırı müdahaleci bir ana-babalık örneğidir.

Kimi ana-babalarsa, çocuk okulda yaptıklarını isteyerek bile anlatsa dinleme-

dikleri gibi, veli toplantısı, okul aile birliği gibi faaliyetlere katılamayacak kadar meşguldürler! Onlar için eğitim-öğretim, öğretmenin işidir. Böyle düşünenler ise ihmalkâr ana-babalardır. Bu iki uç davranışın da çeşitli sakıncaları vardır. Her zaman gerekli ilgiyi göstermek ve okulların düzenlediği toplantılara katılmak gerekir. Bunu ayarlayabilmenin anahtarı da ana-babaların, çocuğun onlara gereksindiği zamanları kestirecek kadar hassas olmaları ve karışılmaması gereken yerlerde okul yaşamına karışmamalarıdır.

Okul, çocuğun yaşamı için gerekli temel bilgi ve becerileri kazandığı bir yer olmakla birlikte, aynı zamanda toplum yaşamını öğrendiği bir yerdir de. Ancak çocuğunuzun daha ilk günden çok mutlu olması beklenmese bile, okulun ilk günlerinin olumlu ve mutlu geçmesi iyi bir başlangıç olacaktır. Yeni arkadaşlar edinebildiğini, öğretmenin istediklerini yapabildiğini, yeni bağımsız yaşama uyum sağlayabildiğini gören çocuğunuz, geri kalan okul yaşamını da sağlam bir temele oturtmuş olacaktır. Bu nedenle iyi bir başlangıç yapabilmek gerçekten yorulmaya değecektir.

Kimi çocuklar için "okul yaşamı" okula ilk başladığı gün, kimileri için ise daha anaokulunda başlamıştır. Her iki durumda da çocuk ana-baba ya da yakınlarının olmadığı ortamlara bırakıldığında, ortaya kimi genel sorunlar çıkabilir. Bunlara bir göz atalım:

Çocuğunuzun, sizi bırakmakla, sizi kaybetmeyeceğini bilmesi gerekir. Bir anda içinde pek çok tanımadığı kişinin bulunduğu büyük ve kapalı bir binanın içinde kalan çocuk, kaybolmaktan değil de sizin onu kaybetmenizden korkabilir.

Çocuğunuzun daha ilk günden çok mutlu olması beklenmese bile, okulun ilk günlerinin olumlu ve mutlu geçmesi, iyi bir başlangıç olacaktır.

Çocuğunuza okulunu bildiğinizi belirtin. Okula nasıl gidildiğini, gerektiğinde onu nasıl bulacağınızı, sınıfı ve şubesini bildiğinizi anlatın.

Ona sizin ya da başka bir tanıdığın onu almaya geleceğini söyleyin. Güvenliğin ötesinde, ilk günlerde okul çıkışında sizin ya da bir başka tanıdığınızın onu karşılaması, çocuğunuzun mutlu edecektir. Ancak, düzenli olarak gelmemeniz ya da sık sık karşılayanın değişmesi, çocuğun bütün

gününü, "Acaba gelecek mi?" ya da "Bugün kim gelecek?" diye endişe ederek geçirmesine neden olabilir. Herkes gittiğinde tek başına ortada kalıp, kös kös eve dönmek onu epey üzebilir. İlk günlerde ona bu desteği sağlamak uğraşmaya değer.

Çocuğunuz sizin okulda olanları onayladığınızı bilmelidir. Okulda olan bazı olaylar, bunlara alışmamış olan çocuğunuzun garip gelebilir. Sizce bunların bir sakıncası olmadığını ve öğretmene güvendiğini bilmesi, okula ve öğretmene uyum sağlama-sında ona yardımcı olacaktır.

Çocuğunuz sizi kızdıracak bir olay anlattığında, öğretmeniyle konuşmadan kesin bir karar vermeyin. Belki de çocuğunuz gerçekte öyle olmayan olayı öyle görüyor-dur. Bu durumda daha çok bilgiye gereksinimi vardır. Durum gerçekten kızılacak gibiyse bunu, çaresiz olan çocukla tartışmak yerine, so-

runa yapıcı bir çözüm getirebilecek olan öğretmeniyle konuşmak gerekir.

Çocuğunuz ondan yana olduğunuzu bilmelidir. Çocuklar, ana-baba ve öğretmenlerinin karşı yandan olduğu fikrinden hoşnut olsalar da, gerektiğinde sizin onlardan yana olduğunuzu bilmek onları rahatlatacaktır.

Okul ve aile arasındaki işbirliği, çocuğunuzun okul başarısını etkiler.

Çocuğunuz, onun başarılı olacağına inandığınızı bilmelidir. Onun başaramayacağına inandığınızı sezen çocuk, başarabileceğine kendisi de inanmayacaktır.

Çocuğunuzla aranızda özel kalması gereken konuları özel tutun. Öğretmenin, çocuğunuz varsa herhangi bir hastalığı olduğunu bilmesinde yarar vardır. Ancak, her akşam yatar-ken hâlâ bebeğine sarıldığını bilmesi de gerekmez. Ayrıca, hiçbir çocuk arkadaşlarının yanında evde kullandığınız, "tonton", "fidan", "küçük beyim" gibi adlarla çağrılmak istemez.

Öğrenciye her zaman gerekli ilgiyi göstermek ve okulların düzenlediği toplantılara katılmak gerekir.

Bu noktaların yanı sıra, bazı öğretmenlerin unutkan ve düzensiz olan öğrencilere karşı sert bir tutum takınabileceğinin doğal olduğunu ona belirtin. Bu durumda çocuğunuzun, sizin onun yaptıklarıyla ilgilendiğinizi bilmesi iyi olur. Böylelikle, okulda yapılması gereken kimi davranışları, ona sıkıcı bile gelse, sizin de yapmasını istediğinizi bildiği için yapabilir. Ayrıca, yapmak istediklerini size gönüllü olarak anlatmak istediğinde, onu dinleyin. Okula gitmeniz gerektiği zamanlarda da gitmeye çalışın. Bu, sizin ilgi ve desteğinizi gösterebilmeniz için iyi bir yoldur.

Aile ortamından ayrılp, alışık olmadığı bir ortama gitmek zorunda olan çocuğunuzun aklına gelen ilk seçenek, okula gitmemek olacaktır.

Ancak biraz sertçe de olsa, çocuğa, okula gitmek zorunda olduğunu anlatmakta yarar var. Zaten, yasaların okula gitmeyi zorunlu kıldığı anlatıldığında, çocuk istese de istemese de gitmesi gerektiğini anlayacaktır. Başka bir seçeneği olmadığına ikna edilen çocuk, okula gitmeme düşüncesini aklından çıkardıktan sonra, kendini ona göre ayarlayacaktır. Ayrıca, okulla ilgili sorunların çözümünün okula gitmemek olmadığı da gayet açıktır.

Okula gitmekten hoşlanmayan çocuk, bunu çeşitli biçimlerde belli eder.

Okula gitmekten hoşlanmayan çocuk, bunu çeşitli biçimlerde belli eder. Uzun bir tatil, değişik bir yaşam, ona okul fikrini unutturmuş olabilir. Sıcak, hoş bir aile ve mahalle yaşamını bırakıp okula gitmek, ona bir boşluğa atılmak gibi gelebilir. Ona, okulun sıcak, eğlenceli bir yer olduğunun hatırlatılması gerekebilir. Örneğin, tatil sırasında okul arkadaşlarının bazılarıyla görüşmeyi sürdürmesi, okuldan hastalık nedeniyle bir süre uzak kaldığında ona gönderilecek bir "geçmiş olsun" kartı, yararlı olabilir. Çocuğu duygusal yönden okula hazırlamak kadar, çantasını hazırlamak da işe yarar. Örneğin, sıkıcı geçen pazar akşamları çantasını ve giyeceklerini hazırlamak, onu okula hazırlayacaktır. Ayrıca, onu okula götürürken yanınızda bir okul arka-

daşının olması da evden okula geçişi kolaylaştıracaktır.

Okulların açılmasının yaklaştığı günlerde, ilkokula başlayacak çocuğunun okul olayına zihinsel olarak hazır olması yanında, duygusal olarak hazır olması da yararlı olacaktır. Ancak, duygusal hazırlık, daha çok, okul başladıktan sonra ve zamanla gerçekleşecek bir durumdur. Zihinsel yetenek ve becerileri okula uygun olan çocuğun yeni yaşamına uyum sağlamasının biraz zaman alacağı kesindir. Alışık olmadığı pek çok şey onu rahatsız edebilir. Ancak, okulda çıkacak her sorunu da aşırı "psikolojik" bir durummuş gibi değerlendirip küçük şeyleri büyütmemek gerekir.

İlkokula başlayacak çocuğunun okul olayına zihinsel olarak hazır olması yanında, duygusal olarak hazır olması da yararlı olacaktır.

Okulda çıkan sorunların nedeni genelde çocuğun evden ayrılmasıysa da zaman zaman başka nedenler de çocuğu rahatsız edebilir. Örneğin, huzursuzluğun kaynağı, çocuğun okuldaki bazı şeylere tepki göstermesi olabilir. Çocuğun sırası küçüktür, okul ona kasvetli ve korkutucu gelmektedir ya da öğretmeni sevmiyordur vs. Çocuğun derdinin çok derin olduğunu zanneden ana-baba, şikâyetinin nedenini bildiklerini sandıklarından ona

ya sormazlar ya da sorduklarında yukarıdaki türden şikâyetlere aldırmayabilirler. Oysa, bu küçük şeyler bütün sıkıntının nedeni olabilir.

Okuldaki bazı sorunlarla uğraşmanız çok zordur. Örneğin, çocuk öğretmeni sevmeyebilir. Her ne kadar tüm çocuklara adil ve anlayışlı davranmak öğretmenin göreviyse de o da bir insandır ve her zaman eşit davranamayabilir. Bu tür bir sorun ortaya çıktığında yapılacak en akıllıca davranış, durumu, onu suçlamadan öğretmene aktarmaktır. Böyle olumlu bir yaklaşım da öğretmeni savunma durumuna geçmeden duruma bir çözüm bulmaya yöneltecektir.

Çocuğunun okulda arkadaş edinememiş olması, küçük ama önemli bir sorun olabilir. Bu konuda sıkıntısı olan çocuğunuzu okula götürdüğünüzde ya da okuldan almaya gittiğinizde, karşıla-

ca, mutlu olmak onun da hakkıdır. Bu yeni yaşantı-
sında sizin anlayışınıza ve
desteginize her zaman kin-
den daha çok gereksinimi
vardır. Siz ona bu desteği
sağladığınızda ise sorunlara
istenilen çözümlerin bulun-
ması daha da kolay olacaktır.

KAYNAKÇA

Leach Penelope. Your
Growing Child. Alfred A.
Knopf, Inc., New York, 1983.

başlayacak olan çocuğunuz
zihinsel ve ruhsal olarak
okula hazır olsa bile, bazı so-
runların gikması son derece
doğaldır. Önemli olan bu so-
runlara gerçekçi bir biçimde
yaklaşıp, olumlu ve yapıcı
çözümler getirmektir. Akli-
nizdan hiç çıkarmamız ge-
reken nokta, çocuğunuzun
da bir birey olduğudur. Biz-
den farklı olsa da onun da
düşünceleri, duyguları, yap-
mak istedikleri vardır. Ayn-

tiğimiz velilerle biraz uzunca
sohbet edip, bu esnada ço-
cuklarınızın birbirlerini tanı-
malarına fırsat sağlayabilir-
siniz. Okulda bir arkadaş
grubuna giremeyen çocuğu-
nuz, okuldaki biriyile mahal-
lede ya da başka bir yerde
(örneğin spor yaparken) ar-
kadaşlık kurarsa, bu arka-
daşlık sınıf içi arkadaşlığa ra-
halıkla yansıyacaktır.

Özete, ev yaşamından ilk
defa kopup, yeni bir yaşama

çak biri olsun.", "Çocuk ol-
maza evlilik yürümez.", "Bir
çocuğu sevmek istiyorum,"
ya da "En iyisi çocuklu bir aile
yaşamı" mı diyorsunuz?
Çocuk sahibi olma konu-
sunda kişinin rızası gerektigi
kadar, eşyle olan ilişkilerin
sağlıklı olması da önemlidir.
Eğer ilişkiler daha çocuk
doğmadan iyise, çocuk
doğduğunda iyi ilişkileri sür-
dürme şansı da oldukça yük-
sektir.

Bu nedenle çocuk sahibi
olmaya karar vermeden ön-
ce, ilişkinizi gözden geçir-
meniz gerekir. Ayrıca ailenin
ekonomik koşullarının göz
önünde bulundurulması da
gereklidir.

Bu soruları gözden geçi-
rip, net ve açık yanıtlar bul-
manız, alacağınız kararın sağ-
lığı ve sağlamlığı açısından is-
temeye istemeye, kendini
tam veremeyeceği bir çocu-
ğu, üstelik eşyle arasında
birçok sorunu varken sahip
olmak istemez. Ruhsal ve
bedensel sağlıkları yerinde
göçükler, sağlıklı ana-ba-
baların ve sağlıklı bir evliliğin
ürünüdür.

sorunlara ilişkin sorulara ig-
ten ve net yanıtlar vermesi
gerekir.

İlk olarak, gerçekten bir
çocuk isteyip istemediğinizi
düşünün. Ne yazık ki pek
çok kimse, bunu ya hamilelik
esnasında ya da doğumdan
sonra düşünür. Bunun ge-
şilli nedenleri olabilir. Çocuk
sahibi olma konusunda gev-
reden geçitli baskılar gelibi-
lir: ana-babanın, akrabaların,
dinsel ya da toplumsal inanç-
ların zorunlu tutması ya da
sanki kari-koca olmak mut-
laka bir çocuk gerektiriyor-
muş, gibi. Ancak, geçerli ve
doğru olanı, sizin içten gelen
bir arzuya çocuk istemeniz-
dir. Çevreden gelen baskılar,
sizin isteğinizi olumsuz yön-
de etkileyebilir. Ayrıca kendi
isteklerinizin ne yonde oldu-
ğunu da düşünün. Acaba

"Yaşlandığımda bana baka-
ları göz önünde bulundur-
da olabilecek birtakım sorun-
madan şu anda var olan ya-
-babanın, daha çocuk doğ-
laştırılmak içinse her ana-
lingli olmalıdır. Bu bilinci ge-
olma konusunda daha bi-
da ana-babalar, çocuk sahibi
gerektiğidir. Ancak, çağımız-
men bir çocuğunun olması
insanın evlendiği zaman he-
ihmal edilir. Yağın olan kanı,
se genelinde bu sorular hep-
rahatsız eder. Ancak neden-
pek çok ana-babanın zihnini
emin miyim?" gibi sorular,
gekten çocuk istediğinden
ları yapacak mıyım?", "Ger-
di ana-babamın yaptığı hata-
ba olabilecek miyim?", "Ken-
"Acaba iyi bir anne ya da ba-
ması son derece doğaldır.
sunda bazı kaygılarınızın ol-
Çocuk sahibi olma konu-

Biz, bir buçuk yıllık evli bir çiftiz.
Bir süredir çocuk düşünmüyoruz,
konusunda karara varamadık.
Ancak bir karara verebilmeniz için
en doğru karar vermeniz için
neler yapmanız gerekir?

Öğrencilerde Başarısızlığın Nedenleri ve Çözümleri

Yard. Doç.

Dr. Mustafa YILMAZ
(EÜ. Buca Eğitim Fakültesi)

*İyi düzenlenmiş
öğretim
programları,
yeterli pedagojik
bilgilerle
donatılmış ve
bunları uygulama
yeteğine sahip,
sorumluluk
duygusu yüksek
öğretmenlerin
bulduğu bir
okul ortamında,
öğrenci
başarısızlıkları
olabilecek en
düşük düzeye
indirgenebilir.*

Öğrenci kavramı; ister kendi isteğiyle ister başkalarının zorlaması sonucu bir şeyi, bir bilgi ya da beceriyi öğrenmek durumunda bulunan kişileri çağrıştırmaktadır. Bir başka deyişle öğrenci, herhangi bir şeyi öğrenmek konumunda bulunan, öğrenme olgusuyla karşı karşıya olan bireydir. Bu nedenle öğrenciyle öğrenme bağdaşık, iç içe bulunmaktadır. Dahası, öğrenme, öğrencinin temel işlevi olmaktadır.

Her türlü öğrenme olayında, genelde iki sonuç vardır: Başarı ya da başarısızlık. Başarı, beklenen ve doğal olan bir şey olduğu için, tıpkı sağlıklı bir insanın tedavi gerektirmemesi gibi, sorun çözümüne ilişkin bir yaklaşımı gerektirmez. Ancak başarısızlık, istenmeyen ve kişiyi çeşitli biçimlerde rahatsız eden bir sonuç olduğundan, üzerinde durulmasını ve birçok durumlarda tümden yok edilmese bile olabildiğince en aza indirilmesi için önlemler alınmasını zorunlu kılan bir olgudur.

Kalıcı ve iyileşebilir biyolojik sorunlar, başarısızlık üzerinde farklı biçim ve derecelerde rol oynamaktadır.

Genelde insanlarda başarısızlığa neden olan etkenleri başlıca beş grupta toplamak mümkündür: *Biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyolojik ve pedagojik.*

BİYOLOJİK NEDENLER

İnsanların hangi yaş ve cinsten olursa olsun, başarılarını engelleyen ya da en azından sınırlayan etkenlerin başında, biyolojik kaynaklı olanlar gelmektedir. Nitekim, başta duyu ve hareket organları rahatsızlıkları, bozuklukları ve yokluklarıyla başka eksiklik ve hastalıklar, birtakım başarısızlıklara yol açmaktadır. Belirli alanlarda ve üstün çabalar sonucu sağlanabilen ender başarılarla karşılaştıkça, biyolojik etkenler yaygın bir şekilde devam etmektedir.

Biyolojik etkenlerin başarısızlık yaratan etkileri, özelliklerine ve ilgili oldukları alanlara göre önemli değişiklikler sergilemektedir. Gerçekten gözleri görmeyen bir öğrenciyle yürüme engeli olan bir öğrencinin başarısızlığı, hem nitelik ve hem de nicelik bakımından aynı olmamaktadır.

Kalıcı ve iyileşebilir biyolojik sorunlar, başarısızlık

üzerinde farklı biçim ve derecelerde rol oynamaktadır. Bunların bazılarının düzeltilmesiyle başarısızlık ya tümden ya da kısmen ortadan kaldırılabilmektedir.

Başarısızlıkta, psikolojik nedenlerin azaltılması ya da etkilerinin en aza indirilebilmesi, ailelerin ve öğretmenlerin çabalarıyla gerçekleştirilebilir.

Düzeltilmeleri mümkün olan biyolojik kaynaklı bozukluklar, uygun tedavilerle ortadan kalkmalarına karşılık, işlevsel nitelikli güçlükler, ayrı bir tedavi türüne ihtiyaç gösterirler. Söz konusu tedavi, sorunun özelliğine göre, psikolojik ya da psikiyatrik olabilir.

Ancak, psikolojik ve psikiyatrik iyileştirme süreçleri oldukça uzun olup aynı zamanda toplumumuzda bu tür bozuklukların tedavisi konusunda olumsuz yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin, midesi ağrıyan bir kişi, hemen bir hekime başvururken, ruhsal rahatsızlık duyan bir başkası, bunu, olabildiğince kendi içinde çözmeye çalışmaktadır. Böyle bir yaklaşımsa sorunun süresini uzatmakta ve giderek iyileştirme, çözümleme işini zorlaştırmaktadır.

Doğaldır ki, sorunun çözümünü uzadıkça, olumsuz etkisi de devam etmekte ve bir noktadan sonra başarısızlıkların oluşmasına neden olabilmektedir.

PSİKOLOJİK NEDENLER

Başarısızlığa neden olan psikolojik kaynaklı etkenler şöylece sıralanabilir:

HEYECAN BOZUKLUĞU

Bunların başında, öğrenci ya da bir başka bireyin, davranışlarını amaca yönelik biçimde düzenleyememesi, yönlendirememesi sonucu ortaya çıkan tembellik gelir. Tembellik, gerçekten ciddi ve düzeltilmesi çok zor bir heyecan bozukluğu olup ileri durumlarda kişinin yeteneklerini tümünden maskeleyebilir ve ağır başarısızlıklar doğurur.

Tembellik, kişinin yeteneklerini maskeleyerek ağır başarısızlıklar doğurabilir.

Bu tür kişilerde iç disiplin, kendi kendini denetim eksikliği yüksek düzeydedir. Normalde istenilen başarı için yeterli, hatta bazı durumlarda fazla enerji-yetenek bulunmasına karşılık böyle kişiler, sürekli başarısızlıklara uğramaktan kurtulamazlar. Bu durum, yavaş yavaş uygulanacak bir irade, otonomi (özerklik) eğitimi sayesinde giderilebilir; ancak uzun zaman ve sabır gerektirir.

TELKİNE EĞİLİMLİ OLMA

Arkadaş gruplarının, böyle öğrenciler üzerindeki etkisi büyüktür. Çünkü bunlar, çabuk ikna edilebilen, telkine karşı direnci zayıf ve çevresinden aşırı ölçüde takdir bekleyen, bazen ev içinde ye-

terli ilgiyi göremeyen, normal zekâlı çocuk ya da gençlerdir. Kendileri, analiz ve sentez yoluyla geleceğe yönelik sorunları görebilme, gerekli önlemleri düşünebilme gücünden yoksun, sorumluluk duygusu yeterince gelişmemiş bir kişilik yapısına sahip olan insanlar olarak düşünülebilirler.

AŞAĞILIK DUYGUSU

Bu olumsuz duygu, gençlerde, özellikle ortaöğretim çağındaki öğrencilerde ciddi başarısızlıklara neden olabilmektedir. Başkalarının duygu ve düşüncelerine gerektiğinden fazla önem veren, küçük düşmekten anormal bir şekilde korkan, çekingen ve alıngan öğrenciler, gerçek güçlerini gösterememekten, bildikleri ve yaptıkları şeyleri sergilemekten korkmaktadırlar. Öğretmenlerin olumsuz davranışları, gerektiğinden fazla tepkici, alaycı ve küçültücü tutumları, bunları büsbütün başarısızlığın içine itmektedir. Böyle gençler hoşgörülü, teşvik edici, yapıcı, onur verici, ödüllendirici yaklaşımlarla rahatlıkla başarıya gidebilirler.

Aşağılık duygusu, özellikle ortaöğretim çağındaki öğrencilerde ciddi başarısızlıklara neden olabilmektedir.

ÖNEMSEMEME

Bazı öğrenciler, kendilerini, her şeyi kolayca başarabilecek güçte, yetenekte olduklarına inandırarak dersle-

ri ve öğrenilecek şeyleri küçümserler. Bunları öğrenmek için gerekli ve yeterli zamanı ayırmazlar, olanakları akıllıca kullanmazlar ve bunun sonucunda çoğunlukla hayal kırıklığına uğrarlar. Öğrenmeleri kalite ve sayı bakımından eksik olur, başarıları düşer. Bunlar, var olan kapasitelerini kullanamazlar.

Öğrenme materyalinin öğrencinin ihtiyaç, ilgi ve isteğine uygun seçilmesi, kolektif eğitimden çok bireysel eğitime yönelik düzenlenmesi, başarısızlıkların asgariye indirilmesinde önemli yer tutmaktadır.

ZİHİNSEL YETERSİZLİK

Akademik başarısızlık durumunda, çoğunlukla ilk akla gelen, zihinsel bir yetersizlik durumudur. Zihinsel yetersizlik, genel ve özel olmak üzere iki bölüme ayrılabilir. Genel yetersizlik, bütün alanlara ilişkin sınırlılıkları içerirken, özel yetersizlik, teorik ya da pratik zekâyla ilgilidir. Akademik öğretimde ilerleyebilmek için gerekli olan zekâ türü soyut olmasına karşın, iş hayatında ve el becerilerinde başarı sağlamak, ancak pratik zekâyı sahip olmakla gerçekleştirilir.

Genelde akademik zekâ bölümü 90-110'un altında

5 10 = 5 + 5
7 14 = 3 + 11
11 18 = 5 + 13
11 22 = 5 + 17
17 24 = 5 + 19
23 28 = 5 + 23
19 30 = 5 + 25
17 34 = 5 + 29
23 36 = 5 + 31
31 38 = 5 + 33
23 40 = 5 + 35
31 42 = 5 + 37
29 44 = 5 + 39
31 46 = 5 + 41
31 48 = 5 + 43

10 = 3 + 7
16 = 5 + 11
20 = 7 + 13
22 = 3 + 19
26 = 13 + 13
33 = 5 + 28
35 = 13 + 22
37 = 5 + 32
39 = 7 + 32
41 = 7 + 34
43 = 5 + 38
45 = 7 + 38
47 = 5 + 42
49 = 7 + 42
51 = 5 + 46
53 = 7 + 46
55 = 5 + 50
57 = 7 + 50
59 = 5 + 54
61 = 7 + 54
63 = 5 + 58
65 = 7 + 58
67 = 5 + 62
69 = 7 + 62
71 = 5 + 66
73 = 7 + 66
75 = 5 + 70
77 = 7 + 70
79 = 5 + 74
81 = 7 + 74
83 = 5 + 78
85 = 7 + 78
87 = 5 + 82
89 = 7 + 82
91 = 5 + 86
93 = 7 + 86
95 = 5 + 90
97 = 7 + 90
99 = 5 + 94

+ 5
+ 7
+ 6
+ 47

olan kişilerin örgün eğitimde normal başarı sağlayabilmeleri oldukça güçtür. Bunlar, her zaman için yüksek bir tepeye tırmanmak durumunda kalan kişiler gibidirler. Pratik zekâlı kişilerin kısa yoldan bir iş, bir zanaat edinmeleri, hem ruh sağlığı hem de ekonomik yönden büyük yararlar sağlar. Üstelik bunlar, başarısızlığın acısını da tatmamış olurlar. Oysa bu tür zekâyâ sahip kişilerin akademik öğretime zorlanmaları, birçok bakımdan zararlı sonuçlar doğurabilir.

Akademik başarısızlık durumunda, çoğunlukla ilk akla gelen, zihinsel bir yetersizlik durumudur.

MOTİVASYON EKSİKLİĞİ

Bu durumda, gösterilecek hemen bütün çabalar boşa çıkmaya mahkûmdur. Çünkü eğer bireyi içten öğrenime iten güçlü bir istek yoksa, hangi önlemler alınır alınmasın, gerçek başarıya ulaştırılması güçtür. Akademik öğrenimde, genelde her türlü uğraşının başarıya ulaştırılması için güçlü bir arzunun, ısrarın bulunması, başarının temel önkoşulu olmaktadır. Bunun için çocukların çok küçük yaşlardan itibaren hazırlanması ve öğrenim konusunda doğal ve kendiliğinden isteğin uyandırılması zorunludur. Ancak, bu çok zor bir iştir.

Motivasyon (güdülenme) eksikliği, başlıca şu nedenlerden meydana gelmektedir:

Öğrenmeye yeterli gereksinim duyulmaması: Öğrenci, öğreneceği materyalin kendisine fazla bir yarar sağlamayacağını, ihtiyaçlarını gideremeyeceğini sandığı an, başarı için gerekli çabayı göstermekte isteksizlik ve ilgisizlik göstermektedir. Bu bakımdan öğrenme materyalinin öğrencinin ihtiyaç, ilgi ve isteğine uygun seçilmesi, kollektif eğitimden çok, bireysel eğitime yönelik düzenlenmesi, başarısızlıkların asgariye indirilmesinde önemli yer tutmaktadır.

Uygun amacın seçilmesi: Yine öğrenciye sunulan amacın uygun olmaması ya da yanlış amacın seçilmesi, doğal güdülenmeyi engeller. Kişinin kendisince belirlenmiş bir amacının bulunmaması ve başkalarının etkisiyle oluşturulan bir amaca yöneltilmesi, öğrenme isteğini olumsuz yönde etkiler.

Yanlış hedefin seçilmesi: Öğrenmede çeşitli nedenler yüzünden gerçek hedef yerine başka bir hedefin seçilmiş olması ve gösterilen çabaya karşın yeterli ve doyum sağlayıcı bir başarının elde

edilememesi, güdülenmeyi önler. Öğrenme konusunun bireyin yeteneklerine ve başarıma derecesine denk seçilmesi, hangi alanda ve ne oranda bir başarının öngörüldüğünün önceden belirlenmesi, öğrenme heyecanını artırır. Yanlış hedefin seçilmesi, zaman ve emek kaybına neden olarak öğrenciyi öğrenimden soğutur ve öğrenme hevesini kırar.

Yanlış hedefin seçilmesi, zaman ve emek kaybına neden olarak öğrenciyi öğrenimden soğutur ve onun öğrenme hevesini kırar.

Görüldüğü gibi, psikolojik nedenler, en büyük başarı ve başarısızlık durumlarında etken olmalarından ötürü, okul yaşamında ciddi ve önemli roller oynamaktadırlar.

Psikolojik nedenlerin azaltılması ya da etkilerinin en aza indirilebilmesi, ailelerin ve öğretmenlerin çabalarıyla gerçekleştirilebilir. Bunun için yetişkinlerin yetişkin eğitimine alınmaları yerinde ve faydalı olacaktır.

EKONOMİK NEDENLER

Günümüzde, kentlerde çok farklı gelir gruplarının bulunması ve eğitim-öğretimin sınıftan çok okul dışına taşması, ders araç ve gereçlerinin alabildiğine çoğalması, özel ders ve dersanelerin aşırı ölçüde devreye girmesi, eğitimde fırsat eşitsizliklerinin artmasına ve ekonomik etkenlerin daha yoğun biçimde öğretimde, dolayısıyla başarıda kendisini göstermesine neden olmuştur.

Ekonomik nedenlere bağlı başarısızlık durumlarının belirlenmesi ve bu durumdaki öğrencilerin maddi yönden desteklenmesi gereklidir.

Yaşadığımız zamanda eğitim ve öğretim, büyük ölçüde ekonomik etkenlere dayanmaktadır. Bu durum, sınırlı gelire sahip ailelere mensup öğrencilerin ders başarılarını kısmen de olsa etkilemektedir. Çünkü, özel ders alan ya da dersaneye giden, her türlü ders araç ve gereğine yeterince sahip öğrencilerle bunlardan yoksun olanlar eşit biçimde değer-

lendirilmekte, bireysel yaklaşım yerine toplu öğretim benimsenmekte, böylece belirli gelir gruplarındaki öğrencilerin aleyhine bir durum yaratılmaktadır.

Ekonomik nedenlere bağlı başarısızlık durumlarının belirlenmesi ve bu durumda bulunan öğrencilerin maddi yönden desteklenerek ötekilerle aynı nokta ve koşullara uyarlanması, bu yöndeki başarısızlıkları asgariye indirebilir.

SOSYOLOJİK NEDENLER

Her türlü eğitim ve öğretim, öncelikle bir kültür olayı olarak görüldüğünde, sosyal çevrenin bunlar üzerindeki etkileri kendiliğinden anlaşılabilir. Nitekim yaşadığı çevrenin öğrenime bakışı olumlu ve destekleyici olan gruplardan gelen öğrencilerde başarısızlık daha az görülmesine karşılık, tersi konuma mensup gruplardan gelen öğrencilerin genel başarı düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Gerçekten bir kentin belli semt-yö-

relerindeki okulların, öğrencilerin başarılarının ötekilerinden açıkça daha yüksek olmasının gerçek nedeni, çevrenin eğitime yaklaşımıdır. Eğitim ve öğretim için destekleyici, özveride bulunmanın anlamını kavramış ai-

Bazı öğrenciler, kendilerini her şeyi kolayca başarabilecek güçte, yetenekte olduklarına inandırarak dersleri ve öğrenilecek şeyleri küçümserler.

lelerin, konuya ilişkin olarak maddi harcamalardan kaçınmamaları ve bunu bir kayıp olarak görmemeleri, öğrencilerin başarılarını ve bunun kalitesini oldukça artırmaktadır.

Oysa maddi durumu yeterli olmasına karşın, eğitim olgusuna yaklaşımı genelde olumsuz olan ailelerde, eğitim ve öğretim için yapılan her türlü harcama bir kayıp olarak görülmekte, gerekli yatırıma gidilmemekte ve öğrenciler kaderleriyle, kendi kişisel ve doğal çabalarıyla baş-başta bırakılmaktadır. Bu bakımdan öğrenci başarısızlığında, ekonomik ve öteki etkenler kadar, yaşanan aile ve toplumsal çevrenin eğitsel tavrı da büyük bir önem taşımaktadır. Oysa bir ana-baba için çocuklara yapılacak en büyük iyilik, onların iyi bir öğrenim görmelerini sağlayabilmektir.

Eğitim-öğretim pedagojik temellerden yoksun ise ne öğretmenlerin ne de öğrencilerin istenilen düzeyde bir başarı sağlamaları mümkün değildir.

PEDAGOJİK NEDENLER

Bütün bundan önce sayılan nedenlerin bulunmaması ya da olumlu olması halinde, başarısızlıklardan öncelikle sorumlu tutulabilecek olanı şüphesiz pedagojik nedenlerdir. Nitekim iyi ve etkili bir öğrenme için koşullar nedenli uygun olursa olsun, eğer eğitim ve öğretim pedagojik temellerden yoksun ise ne öğretmenlerin ve ne de öğrencilerin istenilen düzeyde bir başarı sağlamaları mümkün değildir.

2000'li yıllara yaklaştığımız şu günlerde, her şeyin ve her işin bir yapılma, gerçekleştirme yolu, yöntemi ve tekniği bulunduğu gerçeği, her geçen gün biraz daha net ve açık bir biçimde anlaşılır olmaktadır. Çünkü eğer bir iş, bir meslek; kurallarına, başka deyişle yöntem ve tekniğine uygun yapılmazsa, orada başarı sağlanması düşünülemez.

Bireyi içten öğrenime iten güçlü bir istek yoksa, onun gerçek başarıya ulaştırılması güçtür.

Eğitim ve öğretim olgusu, çok karmaşık ve çok yönlü bir durum olup burada başarılı olunması mutlak surette bazı koşulların yerine getirilmesiyle oluşabilir. Görüldüğü ve gözlemlendiği kadarıyla özelden ortaöğretimde, öğrenci başarısızlıklarının teme-

linde, öğretmenlerin mesleki tutum ve davranışları yatmaktadır.

İyi düzenlenmiş öğretim programları, yeterli pedagojik bilgilerle donatılmış ve bunları uygulama yeteneğine sahip ayrıca gençlik psikolojisi ve sorunları hakkında bilgili, öğrencileri seven, sorumluluk duygusu yüksek öğretmenlerin bulunduğu bir okul ortamında, öğrenci başarısızlıkları olabilecek en düşük bir ölçüye indirgenebilir.

Bunun için okullarda görülen öğrenci başarısızlıklarından, öncelikle yönetici ve öğretmenler kendilerini sorumlu tutar, bu doğrultuda gerekli önlemleri alarak öteki etkenlere mazeret olarak sarsılmazlarsa, öğrenciler çok daha başarılı olabilirler. Ancak, öncelikle buna inanmak gereklidir.

Öğrenci başarısızlıklarında, okuldaki yönetici ve öğretmenlerin dışında nedenler aramak ve sorumluluğu bunların sırtına yüklemek, her zaman başarısızlıkları maskele ve artırır.

Prof. Dr. Kayıhan AYDOĞMUŞ ile söyleşi,

Çocuğun Ruh Sağlığı ve Aile

Görüşme: İlhami FINDIKÇI

Prof. Dr. Kayıhan Aydoğmuş, 1933 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaokul öğrenimini Adana'da gördü; daha sonra İstanbul Kabataş Lisesi'nden mezun oldu. 1957 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. 1963'te asistan olarak girdiği İstanbul Tıp Fakültesi'nde 1968'de nöropsikiyatri uzmanı, 1973'te çocuk psikiyatrisi doçenti oldu. Aydoğmuş, 1982 yılında çocuk psikiyatrisi profesörü oldu. 1983 yılında Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları alanında da uzmanlık derecesi aldı. 1963 yılından bu yana İstanbul Tıp Fakültesi'nde çocuk psikiyatrisi alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir. Birçok bilimsel çalışmaları bulunan Prof. Dr. Kayıhan Aydoğmuş, bu çalışmalarının yanında yöneticilik görevleri de üstlenmiştir. Halen İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı ve Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı Başkanlığı görevlerini yürütmektedir.

— *Hocam, öncelikle "Ruh sağlığı nedir?" diye sormak istiyorum. Yani ruh sağlığı denince, öncelikle neler anlaşılmalıdır?*

— Ruh sağlığı, bir insanın gerek bedensel gerekse ruhsal ve zihinsel alandaki ihtiyaçlarının yeterince karşılanabilmesi ve bunların karşılanması sırasında kişinin içinde yaşadığı ortamın fizik, ekonomik, sosyal şartları ve kültürel etkinlikleriyle uzlaşabilir bir uyum içinde bulunması ve bu uyumun sağlayacağı huzuru, mutluluğu kendinde duyması, hissetmesidir. Eğer bu uyum normal bir biçimde sürüyorsa kişinin ruh sağlığında bir problem yoktur. Kişi bir huzursuzluk içerisinde ise gerekli uyumu sağlayamıyorsa, devamlı stres içerisinde ise ruh sağlığının bozulmuş olduğunu düşünebiliriz. Ruh sağlığından kastettiğimiz, kişinin kendi içinde-gücünde, sosyal uyumunda bir sorun çıkmaksızın, belirli bir mutluluğu tadarak hayatını sürdürmesinin, ruhi durumdaki görüntüsü ya da bununla ilgili duygusal doyumdur. Bunda önemli aksaklıklar olursa ruh sağlığı bozulmuş demektir.

Ruh sağlığını tehlikeye sokan birçok faktör vardır: Bunlar; kişinin kendisinden kaynaklanan yani kişisel, ailesel ve toplumsal olarak üç gruba ayrılabilir. Kişisel faktörler arasında doğrudan sinir sistemi hastalıklarıyla çeşitli bedensel rahatsızlıklar sayılabilir. Aile içindeki ilişkilerin bozuk olması da ruh sağlığını bozabilen önemli faktörlerdendir. Toplumun sosyolojik ya da ekonomik alandaki bazı sorunları, stresleri, çeşitli zorlukları da ruh sağlığını bozabilen faktörler arasındadır.

— *Anne-baba ve çocukların yer aldığı ailede ruh sağlığından söz eder misiniz?*

— Ruh sağlığı açısından, kişi için ileri sürdüğümüz ilkeler aynı şekilde aile için de geçerlidir. Biz ailede anneyi, babayı ve çocukları bir sacın üç ayağına benzetiriz. Ateşte yemek pişirirken yemeğin bir tarafının yanmasını öbür tarafının çığ kalmasını önlemek ve eşit oranda pişmesini sağlamak için sacın üç ayağının düzgün ve dengeli olmasını sağlamaya çalışırız.

Ruh sağlığı dengesi bozulmuş bir aile içinde yetişen çocuğun da ruh sağlığı dengesi bozulabilir.

Ailede anne-baba ve çocuk, sacın üç ayağına benzetilebilir. Dolayısıyla da bu üç unsur arasında dengeyi kurmak gerekir. Bu örnekle anlatmak istediğimiz aileyi oluşturan anne-baba ve çocukların aynı mutluluk ya da mutsuzluğu paylaşarak hayatı denge içerisinde sürdürmeleridir. Eğer birinin mutluluğu için öbürlerinin mutsuzluğu söz konusu ise bu ailenin ruh sağlığı dengesi bozulmuştur. Önemli olan asgari müştereklerde birlikte olmaları, mutluluğu, mutsuzluğu; imkânları, imkânsızlıkları; mahrumiyet ve tatminleri de birlikte bölüşmeleridir. Yani yükü de birlikte taşımaları, pastayı da birlikte yemeleri. İşte bunu sağlayabilen dengeli bir yaşamda, sorumluluk ve nimetleri birlikte paylaşabilme söz konusu ola-

biliyorsa o zaman burada ruh sağlığı dengesi vardır. Eğer bunlar bozursa kişilerdeki yaşantı ve davranış biçimleriyle aralarındaki ilişkilerde önceleri sürtüşmeler, sonra açık seçik çekişme ya da çatışmalar olabilir. Bunun sonucunda ailenin ruh sağlığı dengesi bozulabilir. Ruh sağlığı dengesi bozulmuş bir aile içinde yetişen çocuğun da ruh sağlığı dengesi bozulabilir. Böyle bir aile ortamında yetişen çocukta, ruh sağlığını tehlikeye sokan durumların ortaya çıkmasının yanında, bazı hastalıklar da yerleşebilir, daha ciddi boyutlara varılabilir. Böylece aile içindeki olumsuz durumlardan en çok çocukların etkilendiklerini söylemek mümkündür.

— *Ülkemizde, çocuk ruh sağlığı hizmetleri ne düzeyde verilebilmektedir?*

— Çocuk ruh sağlığı hizmetleri, genel ruh sağlığı hizmetlerinin yanında ve yavaş yavaş yeşermektedir. Türkiye'deki bütün çocukların ruh sağlığı açısından en az bir kez kabaca da olsa incelenmesi, yani tüm çocukların normal bir ruh sağlığı muayenesinden geçmesi gerekir. Ancak 100 çocuktan ancak üç ya da beşi böyle bir işlem-den geçebilmektedir. Bu çocukların yarısı da zaten ruhsal bozukluklardan dolayı getirilmektedirler. Özetle diyebiliriz ki, Türkiye'de çocuk psikiyatrisi servisi, birkaç tıp fakültesi bünyesinde vardır. Buralarda ruh sağlığıyla ilgilenilmektedir. Bunun dışında Milli Eğitim'in bazı organizasyonları, ailelere, çocuk ruh sağlığının ancak bazı yönleriyle ilgili yardımlar yapabilmektedir. Nitelik ve nicelik itibarıyla ihtiyaca cevap verebilecek durumda değiliz.

— *Bu arada şunu sormak istiyorum, hocam. Ruh sağlığı ile uyum-uyumsuzluk arasında ilişki bulunduğunu biliyoruz. Çocukta ruh sağlığıyla uyumsuzluk arasındaki ilişkiden söz eder misiniz?*

— Yetişkinde olduğu gibi, çocukta da içinde bulunan gerek fizik şartlar gerekse ekonomik-sosyal şartlar ve kültürel etkinlikler çocuğu oldukça etkilemektedir. Bu etkilere karşı çocuğun gösterdiği tepkilerin, uyumu sağ-lar nitelikte olmaları beklenir.

Uyumun

bozulması, ruh sağlığı dengesinin bozulmasını sağlayan en önemli etkidir.

Gösterdiği tepkilerle çevresine uyum sağlayamıyorsa, çocuk uyumsuz sayılabilir. Uyum sağlanamayınca da çocuğun ruh sağlığı bozulur. Bunun boyutları basit uyum bozuklukları düzeyinde olabildiği gibi, daha ciddi psikiyatrik hastalıklar düzeyine de ulaşabilir. Demek ki ruh sağlığıyla uyum arasındaki ilişki için ruh sağlığının çocuğun sağladığı uyum oranında iyi olacağı söylenebilir. Ancak sadece uyumun sağlanmış olması da her zaman ruh sağlığının yerinde olması için yeterli değildir. Başka nedenler de ruh sağlığını bozabilir. Ancak, uyumun bozulması, ruh sağlığı dengesinin bozulmasını sağlayan en önemli etkidir.

— *Çocuğun uyumundaki etkenlerin başında*

ailenin geldiğini söyleyebilir miyiz?

— Evet. Aile içindeki iletişim, karşılıklı ilişkiler, insanların birbirlerini etkilemeleri, aralarındaki rol ve görevleri paylaşımları ahenkli ve dengeli ise çocuğun ruh sağlığını tehdit eden önemli bir ailevi etken düşünmemek gerekir. Ama bunlar yoksa çocuğun ruh sağlığının bozuk olabileceğini de önceden kestirmek mümkündür. Çocuğu anlayamamak, onu dinlememek, çocuğun kendini ifade edememesi, anne-baba ile içtenlikle ilişki kuramaması ihtiyaçlarının anlaşıl-mamasından doğan tatmin-sizlikler, istekleri anlaşıldığı halde çocuğun tatmin edil-memesi gibi durumlar, sonuçta çocuğun uyumunu bozan aile içi durumların başında sayılabilir.

— *Ailelerin, çeşitli psikolojik sorunlarından dolayı size getirdikleri çocuklar arasında, en sık rastladığınız sorunlar hangileridir? Bu açıdan başka ülkelerle aramızda önemli farklılıklar var mı?*

— Özellikle istatistikler açısından, başka ülkelerle sağlıklı karşılaştırmalar yapmak mümkün değil. Örneğin batıda çocuk ruh sağlığı hizmetleri belirli bir standardın üzerinde ve yaygın olarak sürdürülmektedir; bizde ise ancak toplumun belirli bir kitlesine hitap edilebilmekte ve zaman zaman özlenen düzeyi tutturamamaktadır. Bu nedenle istatistiki karşılaştırmalar yapmak sakıncalı olur.

Bize getirilen şikâyet konularına baktığımızda, zekâ gerilikleri, zihin özürleri, gelişme gecikmeleri, konuşma gecikmeleri ve özürlerinin birinci sırayı aldıkları söylenebilir. Daha sonra uyum ve

davranış bozuklukları en sık rastladığımız sorunlar arasında yer alır. Okul başarısızlıkları, özel öğrenme güçlükleri de sık karşılaştığımız sorunlardır. Yine sıklıkla psikonörotik¹ ve psikosomatik² hastalıklara rastlamaktayız. Daha az sayı da da çocukluk çağı psikozları³ ve erken çocukluk otizmi⁴ görmekteyiz. Bu vakaların önemli bir kısmı oldukça iyi yöntemlerle incelenmekte ve tanıya varılmaktadır. Ancak bunların hepsine özlediğimiz düzeyde bir tedavi yapamıyoruz. Tedavi yöntemlerini bilen ve bu alanda yetişmiş arkadaşlarımız var ama çok sayıda başvuru olduğu için hepsine aynı hizmeti veremiyoruz.

— *Bu arada şunu sormak istiyorum. Ruh sağlığı bozulmuş çocukların ailelerinde rastladığınız ortak özellikler nelerdir?*

— Gerçekten de aileler arasında çeşitli açılardan benzerlikler var. Örneğin, zekâ geriliği olan çocukların ailelerinde, genellikle bunu kabullenmeme, red etme eğilimi ya da kabullenmede gecikmelere

1- *Psikonörotik: Kişinin aşırı kaygılı, perişan ve huzursuz olması ve kişiler arası ilişkilerinde yetersizleşmesini içeren bir davranış bozukluğu.*

2- *Psikosomatik hastalık: Duyusal bozukluklardan kaynaklanan bedensel rahatsızlık.*

3- *Çocukluk çağı psikozu: Çocukta, ilgisizlik, garip ya da acaip olma hali, insanlar arası ilişkilerde zorluk ya da yetersizlik, engellenmeye tahammülsüzlük, ataklık, yaşının düzeyinde olgunlaşmama, monoton görünüm ve konuşma gibi belirtilerle ortaya çıkan ve çoğu zaman gözetim altında bakımı gerektiren rahatsızlık.*

4- *Erken çocukluk otizmi: Çocukta, iç yaşantının dış ilişkilere göre daha ağır basması ve düşüncenin içselleşmesi biçiminde ortaya çıkan; yabancılaşma, iç dünyasına çekilme ve çevre ile ilişkilerin en alt düzeye indirilmesi gibi belirtileri olan içe kapanıklık hali.*

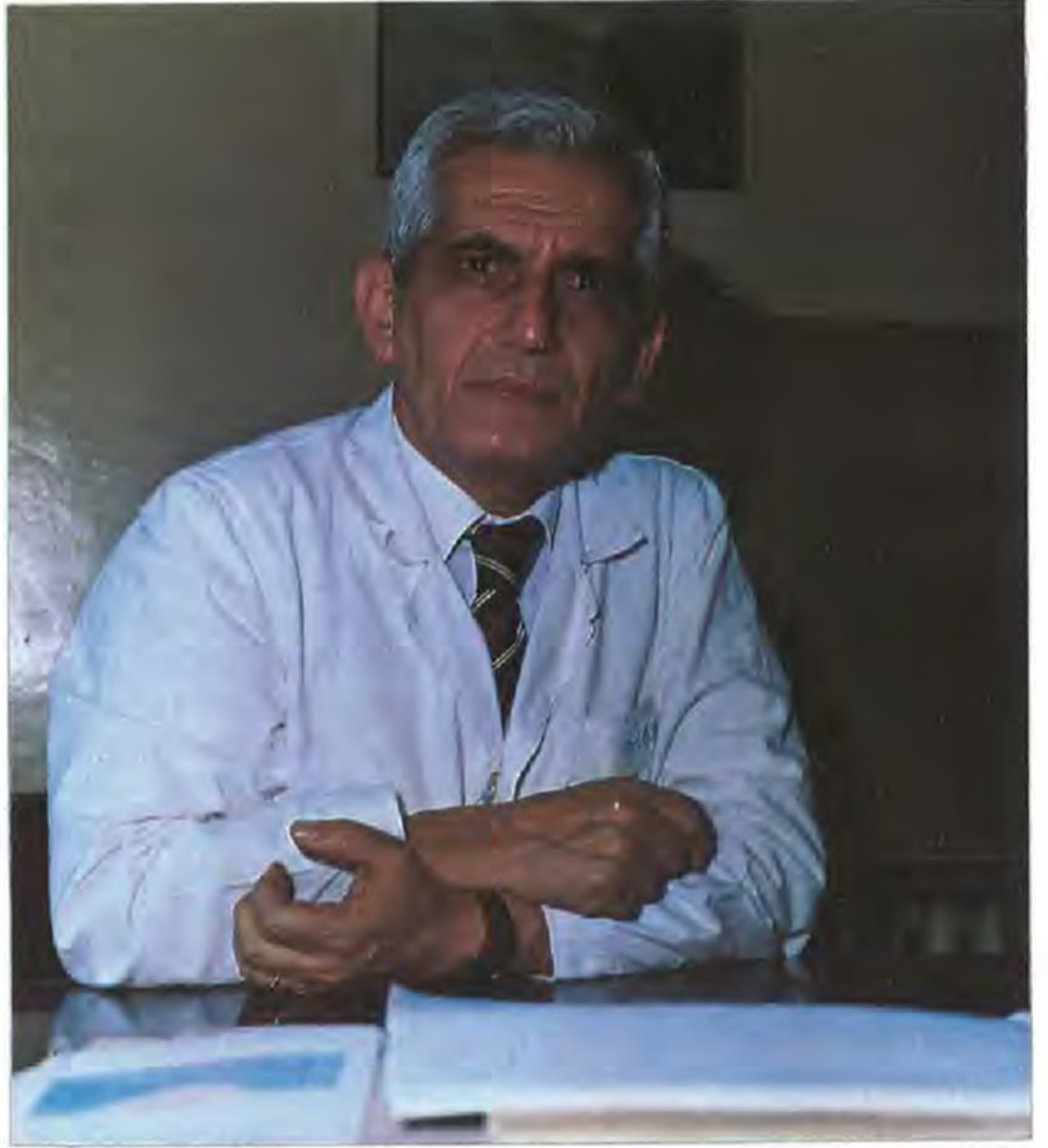
rastlamaktayız. Bu da bizim işimizi zorlaştırmaktadır. Aile gerçeği kabul etmediğinde de bazen çocuğa istenilen düzeyde bir yardım yapılamıyor.

Çocuğun, uyum ve davranış bozukluğu göstermesi, toplumsallaşma sürecinde iyi bir şekilde tedavi edilememesiyle doğrudan ilişkilidir.

Çocuk eğitimindeki bilgisizlik ve hataların, özellikle uyum ve davranış problemlerinin oluşmasında etkili olduğu gözlenmektedir. Zaten uyum ve davranış probleminin görülmesi ya da bir sorun olarak karşımıza gelmesi, çocuğun, toplumsallaşmasını sağlıklı biçimde gerçekleştirememesinin doğal bir sonucudur. Bu yüzden bize başvuran, uyum ve davranış problemleri olan çocukların anne-babaları uyarılmakta ve eğitilmektedir. Anne-babanın nasıl davranması ya da davranmaması gerektiği, onlara anlatılmaktadır.

Çocuk eğitimindeki bilgisizlik ve hataların, özellikle uyum ve davranış problemlerinin oluşmasında etkili olduğu gözlenmektedir.

Psikonörotik ve psikosomatik hastalık şikâyetleriyle gelen çocuklarda da yine ailelerin ortak hatalı tutumları vardır. Ancak burada ailenin hatalı tutumu, daha çok farkında olmadan ya da ailenin aktif girişimi olmadan kendiliğinden oluşmaktadır. Bunlar, annenin babanın kendi kişiliklerinden kaynaklanan

bazı aksaklıklardır. Bunların tedavisinde anne ve babadaki olumsuz kişilik ya da davranış biçiminin düzeltilmesine de ayrıca yardım edilir.

Aile düzeyinde yaptığımız yardımların bir kısmı, rehberlik-yol gösterme düzeyindedir, bir kısmı da doğrudan doğruya anne-babanın da tedavi içinde yer almasıdır. Bu tedavi de bireysel ya da grup tedavisi şeklinde olur. Böylece bir taraftan çocuklar tedavi edilirken öbür yandan anne-babalar da bu tedavinin kapsamına alınırlar. Sorun kendilerinden kaynaklanıyorsa aile içinde nasıl davranmaları gerektiği ve değiştirmeleri gereken davranışları konusunda kendileriyle tartışılarak bunları düzeltmeleri sağlanır. Böylece ailede olumsuz çocuk yetiştirme tutumları değiştirilerek olumlu olanları yerleştirilmeye çalışılır. Anne-babaya yönelik

çalışmalarımız, çocuğun tedavi edilmesine yardımcı olan en önemli etkenlerdendir.

— *Şu halde sadece çocuğun tedavi edilmiş olması yetmiyor, öyle mi?*

— Evet, yetmez. Zaten çocuk psikiyatrisinde çocuğu bağımsız olarak düşünmek hatadır. Olayı aile disiplini içinde incelemek gereklidir.

— *Daha önceki soruları yanıtlarken kısmen belirtmiştiniz ama konuşmanızın bu aşamasında ruh sağlığı bozulmuş çocuğa ve ailesine yönelik tedavi yöntemlerinden ana hatlarıyla söz eder misiniz?*

— Çocuk ruh sağlığı ve hastalıklarını geniş bir çerçevede içinde ele almak gerekir. Bir ucunda beyin ya da sinir sisteminin tümör, dolaşım bozuklukları gibi en ağır or-

ganik nedenli hastalıklarından; diğer ucunda beyin ya da sinir sisteminde hiçbir bozukluk olmayan tamamen psikolojik ya da psikososyal kökenli dış nedenlerle ortaya çıkmış hastalıklara kadar çeşitli rahatsızlıkları içerir. Böyle olunca öncelikle ameliyat, ilaçlı tedavi gibi tıbbi müdahale gerektiren durumlar ele alınır. Çocuklarda organik nedene bağlı olmayan ve çevrenin etkisiyle ortaya çıkmış psikolojik rahatsızlıklar için de psikoterapi,⁵ eğitsel tedavi, aile rehberliği gibi yöntemler kullanılır. Böylece çocuk hem bireysel hem de kendisiyle aynı belirtileri gösteren çocuklarla grup biçiminde psikoterapilere, oyun gruplarına, uğraşı tedavilerine alınabilir. Anne-baba da bunun yanı sıra tedavilere alınır, bu da bireysel ya da grup şeklinde olur.

Anne-babanın kendi kişiliklerinden kaynaklanan olumsuz davranış biçimleri, çocuğun ruh sağlığını bozabilir.

Bunların dışında eğitsel tedavi dediğimiz hayli pedagoji de denilen ya da özel eğitim yoluyla tedavi dediğimiz yöntemlerden de sıklıkla yararlanılmaktadır. Bunlar da bireysel ya da grup biçiminde olur. Hastanemiz kliniğinde 10-12 kadar psikoterapi, 15 kadar da eğitsel

5- Psikoterapi: Davranış bozuklukları ya da hafif şiddetteki uyum bozukluklarının psikolojik tekniklerle tedavisi.

tedavi gruplarımız var. Bu çalışmaların çoğunda anneler ya da babalar da tedaviye katılırlar.

Bütün bunlar bir ekip çalışmasını gerektirir. Kuşkusuz bu çalışmalar doktorla başlar ve onunla biter. Ancak doktor, sayılan tedavi sürecini yalnızca kendisi gerçekleştiremez. Tedavi; doktorlar, alanında uzmanlaşmış psikologlar, pedagoğlar, sosyal hizmet uzmanları ve hemşirelerin işbirliğine dayanan çalışmalarla gerçekleştirilir.

Bize başvuran ailelerin önemli bir kısmında eğitimsel hatalara, uygun olmayan ana-baba tutumlarına rastlamaktayız.

Sosyal hemşireler çocuğun doğumu, gelişimi, geçirdiği hastalıklar yanında, anne-baba ve ailenin öteki üyeleri hakkında da çeşitli bilgiler alırlar. Daha sonra doktorun gerek görmesi durumunda, çocukta hatta anne-babada psikolojik ve pedagojik incelemeler yapılır. Ailenin sosyo-ekonomik durumunda önemli sosyal uyumsuzluklar, bozukluklar varsa sosyal hizmet uzmanları, aileyi bu yönden inceleyenler. Tüm incelemelerden sonra doktor, eldeki verilere göre şikâyet konusunun bir hastalık olup olmadığını saptar. Bir hastalık söz konusu ise teşhis konulur ve gerekli tedaviye geçilir. Bize başvuran ailelerin önemli bir kısmında eğitimsel hatalara, uygun olmayan ana-baba tutumlarına rastlamaktayız.

— *Sizin eğitim-öğretim konularıyla ilgilendiğinizi biliyoruz. Ayrıca size getirilen çocukların tamamına yakını aynı zamanda birer öğrenci. Bu açıdan ruh sağlığıyla eğitim-öğretim arasındaki ilişkiden biraz söz eder misiniz?*

— Her iki olay arasında yakın bir ilişki vardır. Eğitim ve öğretim okullarda birlikte verilir. Çocuk alfabe öğrenmekten başlayarak, yaşı ilerledikçe çeşitli bilgiler kazanacaktır. Bu daha çok, işin öğrenim kısmıdır. Ancak sosyal yaşam sürecinde olumlu davranışları nasıl yapacağını, hangi etkilere ne çeşit tepkiler vereceğini, yani toplumla nasıl uyum içinde olacağına ilişkin bilgileri eğitimle kazanır. Öğretmen, okulda öğretimle beraber eğitimi de gerçekleştirir. Dolayısıyla öğretmen, çocuğun toplumsal yaşama hazırlanmasını ve toplumla uyum içinde olmasını etkileyen en önemli unsurlardan biridir.

Okuldaki yaşayış, davranış şekilleri ve dünya görüşüyle evdeki arasında büyük farklılık varsa çocuk bocalayabilir ve ruh sağlığı bozulabilir.

Eğitim, aynı zamanda ailede başlar. O halde aileyle okul arasında, çocuğun terbiye edilmesi açısından bir beraberlik olmalıdır. Okuldaki yaşayış, davranış şekilleri ve dünya görüşüyle evdeki arasında büyük farklılık varsa

çocuk bocalayabilir ve ruh sağlığı bozulabilir.

İyi bir eğitim, iyi bir ruh sağlığının temelini oluşturur. Çünkü eğitim, çocuğun kişiliğinin gelişmesini etkiler. Eğitim istenen düzeyde değilse çocuğun sosyalleşmesinde problemler çıkabilir. Bu durumda çocuk ya dürtülerinin etkisi altında kalıp çeşitli davranış bozuklukları gösterecektir ya da bazı psikolojik ihtiyaçlarına tatmin

**İyi bir eğitim,
iyi bir ruh sağlığının
temelini oluşturur.
Çünkü eğitim,
çocuğun kişiliğinin
gelişmesini etkiler.**

alanı bulamayacağından yine bazı ruhsal rahatsızlıklar gösterecektir. Okuldaki eğitim-öğretimin sağlıklı sonuçlar vermesi için aynı zamanda öğrencinin ruh sağlığının iyi olması da beklenir. Eğitim-öğretim olumlu değilse bu da ruh sağlığını etkiler. Görüldüğü gibi çocuğun gördüğü eğitim-öğretim ile ruh sağlığı, karşılıklı olarak bir-

birlerini etkileyen çok önemli iki etkidir.

Burada önemli bir nokta var: Çocuğun eğitimiyle ilgili ruhsal görünümlü ya da psikososyal görünümlü bozukluklar vardır. Burada tedaviden çok çocuğun eğitim ortamının düzenlenmesi ve olumlu bir eğitim ortamına kavuşturulması gereklidir. Ancak ruh sağlığını bozan bazı olaylar da vardır ki, bunun eğitimle ilgisi çok azdır; burada da doğrudan çocuğun tedavisi gereklidir. Çocukta rastlanan ruhsal problemler, kendisinden ya da çevresinden kaynaklanmış olabilir. Okul ve öğretmenler de bu çevrenin çok önemli unsurlarındandır. Çocuğa yapılacak yardım, hem kendisini hem çevresini ele alacak bir denge içinde olmalıdır. Bunu pratikte başarmanın en önemli yolu, ruh sağlığıyla uğraşan psikiyatrların, psikologlarla olduğu gibi pedagoglarla da yakın ilişki ve işbirliği içinde olmalarıdır.

— Çocuğun ruh sağlığının korunmasında ailelere düşen görevler nelerdir? Aileler nelere dikkat etmelidirler?

— Öncelikle anne-baba ve ailenin öteki üyeleri, kendi aralarında çocuğun yetiştirilmesi konusunda anlaşmaya

varmış olmalıdırlar. Bunun dışında aileler çocuklarına karşı aşırı eleştirici, aşırı koruyucu ve mükemmelci olmamalıdır. Mükemmelci aileler, çocuğu büyük bir sıkıntı altında tutarlar. Sonuçta çocuk, ortaya koyabileceği performansı bile göstermeyebilir ya da çocukta okul, öğrenme ve okul başarısı gibi kavramlara karşı açık ya da gizli isyan ortaya çıkabilir.

**Aileler,
ilke olarak aşırı titiz,
ince eleyip
sık dokuyan,
aşırı eleştirici,
aşırı mükemmelci,
aşırı koruyucu ve
aşırı hoşgörülü
olmamalıdırlar.**

Ailenin aşırı koruyucu olması ise çocukta aşırı bağımlılık yaratır; çocuk bireyselliği, girişimciliği ve güven duygusunu kazanamaz. Aşırı eleştirilen çocuklar ise açık seçik isyankârca davranışlar geliştirebilirler. Bu durumda da güven duygusu gelişmez. Çocuk, ailenin zaman içinde verdiği olumlu mesajları da kabul etmeyebilir.

Bazı aileler de aşırı hoşgörülüdür. Çocuğu tamamen serbest bırakacak gevşek tutum da doğru değildir. Olumlu bir toplumsallaşma çerçevesinde, gerektiğinde çocuğu yönlendirmekte ya da frenlemekte yarar ve gerek vardır.

Şu halde, aileler ilke olarak aşırı titiz, ince eleyip sık dokuyan, aşırı eleştirici, aşırı mükemmelci aşırı koruyucu ve aşırı hoşgörülü olmamalıdırlar.

— *Hocam, buradaki derslerimiz sırasında, bazı ailelerin çocuklarını çok erken, bazılarının ise çok gecikmiş olarak getirdiklerine sık sık tanık oluyorduk. Aileler ne zaman ya da ne tür belirtiler gördüklerinde ruh sağlığı merkezlerine baş vurmalıdır?*

— Aslında, çocukta, genelde öbür çocuklardan çok farklı özellikler, davranışlar görüldüğünde bir ruh sağlığı merkezine götürülmelidir. Ancak söz konusu şikâyetlerin doğal bir davranış mı, eğitimsel hatalardan dolayı ortaya çıkmış bir durum mu, yoksa bir hastalık mı olduğunun değerlendirileceği ve buna göre ilgili yerlere yönlendirileceği ilk başvuru merkezlerine ihtiyaç vardır. İlk başvuru merkezleri, semtler-

de dispanser ya da danışma merkezleri biçiminde olabilir.

Öğretmen,
çocuğun toplumsal yaşama hazırlanmasını ve toplumla uyum içinde olmasını etkileyen en önemli unsurlardan biridir.

Bu danışma merkezleri, gerekli yönlendirmeleri yaparak ilk elemeyi gerçekleştirir. Bu ilk elemeyi gerçekleştiren sonra, çocuk psikiyatrisi merkezlerine gelmelidir. Bizde bu organizasyon olmadığı için yoğun bir başvuruya karşı karşıyayız. Sonuçta aile, yönlendirilmiş olmadığı için bize başvurmakta çok gecikebiliyor ya da gerekmediği halde çok erken başvuru yapabiliyor.

— *Son olarak, anne-babalara bir mesajınız var mı?*

— Evet. Anne-babaların çocuklarının bedensel sağlıklarıyla ilgilendikleri kadar, zihinsel ve ruhsal sağlıklarıyla da ilgilenmelerini tavsiye ederiz. Ayrıca çocuk yetiştirme konusunda yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanmalarını, sürekli bilgi edinmelerini; çocuk eğitiminde sabırlı, anlayışlı davranarak çocuğun ruh sağlığına katkıda bulunabileceklerini söylemek isteriz.

— *Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.*

ÇOCUKLARIN ANAYASASI

“Dünyada barış olacak, ama bütün çocukların karnı her gün doyunca; her çocuk kış rüzgârına karşı sıkıca giyinip zihin açıklığıyla derslerine çalışınca.

Böylece, rengi, ırkı veya inancı ne olursa olsun her çocuk açlıktan, korkudan, yoksulluktan kurtulunca, ve insanlara olan güveni gözlerinden okunarak başını kaldırıp gökyüzüne gülerek bakınca, işte o zaman dünyada barış olacak.”

Dorothy Roigt, *Ride with the Sun.*

UNICEF
Birleşmiş Milletler
Çocuklara Yardım
Fonu

Bu şiir, UNICEF ve ÇOCUK HAKLARI adlı bir broşürden alınmıştır. UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), 1946'dan beri gittikçe artan çabalarıyla, dünya çocuklarının gereksinimlerini karşılamaya çalışan bir kuruluştur.

Gençler ve Kitaplar

Psk. Nevin DÖLEK
(Semiha Şakir
Özel Deneme Lisesi
Rehberlik Uzmanı)

Kitaplar, çocuğun ya da gencin hayal gücünü, kavrama yeteneğini, kendini ifade edebilme becerisini, kelime hazinesini, genel kültürünü, düşünme çeşitliliğini geliştirdiğinden, derslerini (okul başarısını) olumsuz değil, olumlu yönde etkiler.

Bir çocuk ya da gencin, kısaca bir okuyucunun, kitapların dünyasına girişine yol gösterici olarak kesin bir vasıta ya da kural olmamakla birlikte, çocuklara ya da gençlere edebiyatı tanıtmakla görevli olan kişilerin (annebaba, öğretmen, abla, ağabey, dayı...), iki önemli alanda bilgi sahibi olmaları gerekir: **Birincisi, kitaplar hakkında bilgi; ikincisi, çocuklar ve ergenler hakkında bilgi.**

Çocukların ve gençlerin iyi ilişkiler kuramayacakları kitapların, onların dünyasında yeri ve önemi olamaz. Oysa çocuklar ve ergenlere, sık sık, onların yetenek ve ilgilerine uygun olmayan kitaplar önerilir. Sonunda çocuklar ve gençler, kitaplarla duygusal ve zihinsel bir ilişki

kuramadıkları için kitaplardan soğur ve okumayı reddederler. Varsın çocuk basit macera kitaplarını okumayla başlasın. Belki büyükler bu kitapları yeterince öğretici bulmayacaklardır. Ne var ki böyle kitaplar, çocuklarda, okumaya karşı bir ilgi başlatırlar.

Çocuklar ve gençler için edebiyat, onlara çekici gelen, onlar için bir anlamı olan düzyazı ve şiirden ibarettir. Düzyazının iki çeşidini okurlar: Hikâye, roman ya da bir şeyler açıklayan, sergileyen eserler.

**İlk okudukları
macera kitapları
bile olsa...
Yeter ki başlasınlar.**

Çocuklar ve gençler, okudukları hikâyelerde; aşmaları gereken engeller, çözülmesi gereken problemler, başarılması güç amaçları olan kahramanlar isterler. Böylece hikâye ya da romandaki kahraman, önündeki engelleri yavaş yavaş aştıkça, gençler kitaba daha çok bağlanırlar. Kahramanların her özelliğinin detayları ile tarif edildiği romanlar gençleri sıkır. Kahramanın yavaş yavaş olaylar içinde ve davranışları ile tanıtılması, gençler arasında daha çok kabul edilir. Çünkü gerçek hayatta da insanları tanımanın tek yolu budur. Roman ya da hikâyelerdeki kahramanların, çocuklar için kendilerini özdeşleştirebilecekleri özellikleri olmalıdır: Kendini kabullenme, başkalarını kabullenme, korkuyu ve nefreti yenme, kendi

cinsiyetinin ve yetişkin rolünün problemlerini kabullenme, bağımsızlık duygusunu geliştirme gibi.

YENİ YETMELİK ÇAĞINDA KİTAPLAR

Piaget'ye göre; zihinsel gelişimin son devresine, önergenlik yıllarında erişilir. Bundan önceki devrede, çocuk için bir fikir ya da olay, ancak içinde yaşadığı çevre ile ilgili olduğu zaman bir anlam kazanırdı. Önergenlik çağındaki genç için artık nedensel ilişkiler vardır ve genç, bu ilişkilerin doğurduğu sonuçları analiz edebilir. Daha önce rastgele olan zihinsel davranış, artık düzenli ve problemleri sistematik bir yaklaşımla çözebilir hale gelmiştir. Bu sistematik yapı sayesinde, belli bazı fikirlerden belirli sonuçlar ve çözümler çıkarabilirler. Bu nedenle bir romanda geçen olayları bir süzgeçten geçirip, romanın sonunu kendi yorumlarına göre tahmin edebilirler. Artık yazarın, romanı ille de bir sonla bitirmesi gerekmez.

Güven, sevgi, yeterlik, bağımsızlık gibi ihtiyaçlar her yerde önemli olmakla birlikte, küçük çocuklar -ilkokul çağı ve öncesi-, her şeyden önce, kendi aile çevrelerindeki ihtiyaçlarının tatmin edilmesini isterler. Bu küçük gruptaki -ailedeki- yerlerini kavramaya çalıştıkları bu devrede, başka ailelerle ilgili gerçekçi hikâyelere ilgi duyarlar. Çünkü bu hikâyelerde, başka çocukların kendi aileleri ve çevrelerini nasıl ele aldıkları anlatılmaktadır. Büyüdükçe, çocuğun dünyasında okul ve yaşlıları ile ilişkileri önem kazanır. Bu nedenle kitaplar artık bu konuları ele almalıdır. Çocuk, önergenlik ya da ergenlik dönemine vardığın-

da, gerçekçi yayınlar, onun kendisini, kendi çevresindeki veya farklı çevrelerden gelen kişileri anlamasına yardımcı olacak hikâyeler içermelidir.

Artık genç için ailesinin önerdiği "doğru" ve "yanlış" lar değil, kendi "doğru" ve "yanlış"ları önem kazanır. Kendi değerlerini saptayabilmesi için değişik görüşleri öğrenme fırsatı elde etmeli, okuduğu kitaplardaki kahramanlar farklı kültürlerden, farklı eğitim ve sosyo-ekonomik seviyelerden, farklı din ve ırklardan da olabilir.

Okuma

**İlgilerinden de
anlaşılacağı üzere
gençler,
kişiliklerini,
bilinçli ya da
bilinçsiz, yetişkin
olmak yönünde
değiştirme
çabasındadırlar.**

Önergenlik çağından itibaren çocuklar, dünyada yaşayan canlılar arasındaki ilişkinin yapısını anlamaya çalışırlar. Ayrıca dünyayı ve içinde bulunduğu galaksiyi, kısacası evreni etkileyen bilinmez, görünmez güçler hakkında da düşünmeye başlarlar. Başka gezegenler, o gezegenlerde yaşama olasılığı olan başka canlılar, onların çok ilgisini çeker. Bu nedenle bilim-kurgu kitaplarını okumaktan zevk alırlar. Fanteziler, hem çocukların hem de ergenlerin hayal gücünü geliştirmelerine yardımcı olur. Doğayla ilgili konuları ele alan açıklayıcı kitaplar arasında Jacques Cousteau'

nun kitapları ve benzeri kitaplar ilgilerini çeker.

Bu yıllarda, erkek ve kızlar arasında okuma ilgilerinde farklılıklar başlar. Erkekler genellikle spor, bilim, macera ve savaş hikâyelerine ilgi gösterirken, kızlar hâlâ masallara, okul ve ev hayatı ile ilgili hikâyelere ve genellikle romantik ilişkilere ilgi gösterirler. Bu yaşlarda erkekler şiir sevmeyizler. Erkeklerin kitaplarda sevdikleri başka konular; bilim kurgu, uzay, ünlü kişiler, mesleki bilgiler, bilgisayar, "ne, nasıl yapılır?" türünden kitaplar ve değişik hobiler hakkında bilgi veren kitaplardır. Buna karşılık kızlar romantik romanlar, ergenlik çağı problemleri, mizah ve duygusal ilişkileri içeren kitaplardan hoşlanırlar.

ERGENLİK ÇAĞI GENÇLERİ VE KİTAPLAR

Ergenlik çağındaki gençler, problemlerini çözmek

için artık düzenli ve sistemli bir yaklaşımda bulunabilecek zihinsel düzeydedirler. Hemen köşeyi dönünce, içine girecekleri yetişkinler dünyasının sorun ve sorumluluklarının farkındadırlar. Her ne kadar bağımsız olmak için can atıyorlarsa da (ve kendileri kabullenmeseler de) gerçekte, içlerinden katı yaşam sorumluluklarını yüklenmek zorunda olmadıklarına şükrederler. Yetişkinler; evlilik, meslek, politika, cinsellik, anne-babalık gibi konularda neler düşünüp neler hissettiklerini bilirler. Oysa gençler, bu önemli konulardaki kendi tepki ve düşüncelerinden emin değildirler. Bu konularda düşünür ve kafalarında sürekli çatışan çeşitli fikirleri düzene sokup, yer değiştirip, ayıklamaya çalışırlar. Ergenler için, ön planda bir yetişkin olarak kabul edilmek önemlidir. Okuma ilgileri de gösterir ki, gençler, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, kişiliklerini, yetişkin olma yönünde değiştirme çabasında-

dırlar. "Ben kimim? Özelliklerim ve yeteneklerim nelerdir? Hayattan ne bekliyorum?.." gibi soruları cevaplamaya çalışırlar. Bazen bu soruların cevaplarını bulmak için kitaplara sarılırlar, kitap kahramanları ile özdeşleşirler. Ne kadar çok kitap okur, ne kadar çok fikir ve davranış biçimleri ile karşılaşılırsa, kendi cevaplarını bulmaları da o denli kolaylaşır.

Kişilerin yaşam problemleri ile başa çıkış biçimlerini ele alan kitaplar, gençleri en fazla ilgilendiren kitaplardır. Ergenler için bazı roman ve hikâyeler, belli konularda karar vermeyi ele almalıdır. Bir meslek seçme, evlilik, kişisel değer yargıları gibi... Meslek seçimine etkisi olan hikâyelerde, değişik mesleklerin gerçekçi çalışma koşulları, kişiye sağladığı maddi ya da manevi tatmin ele alınır.

Kişiler, ne denli çok kitap okur, ne denli çok davranış biçimleri ile karşılaşılırsa, kendi cevaplarını bulmaları da o denli kolaylaşır.

Çocukluğundan beri kitap okuma alışkanlığı geliştirenler, eski ve modern klasikleri okumaya hazırdırlar. Gençler, her an gülmeye yatkın olduklarından, mizah kitaplarından zevk alırlar. Eğer içinde önemli bir kişi ele alınıyorsa, tarihi kitaplarla da ilgilendirilir. Erkek öğrenciler, bilim-kurguya meraklıdırlar ve bu konudaki zevkleri bir

hayli gelişmiştir. Biyografilerdeki başarılı asker, devlet adamı, bilim adamı, sanatçıların yaşam öykülerinde, kendilerine örnek alabilecekleri özellikleri saptamaya çalışırlar. Öğrenme merakı fazla olan gençler; antropoloji, sosyoloji, psikoloji ya da bir başka bilim dalı ile ilgili giriş kitaplarını okuyabilecek düzeydedirler. Bilim ve teknik dergileri, gençlerin bir hayli ilgisini çekmektedir. Bilgisayarla ilgili dergi ve kitaplar da gençler arasında revaçtadır. Felsefi kitap ve konulara ilgileri de kendi kişisel değerlerini saptamak amacından doğmaktadır.

“GENÇLERDE KİTAP OKUMA ALİŞKANLIĞI GELİŞTİRME” KONUSUNDA, ANNE-BABA VE İLGİLİ BÜYÜKLERE ÖNERİLER

Ortaöğretim yılları, kişinin, kitap okuma alışkanlığı geliştirmesi için son fırsattır. Eğer anne-baba ve ilgili kişiler gençlere kitapların çekiciliğini hissettirebilirlerse, onlarda hayat boyu sürecek okuma alışkanlığını yerleştirebilirler. Gencin, kitabı nereden bulabileceğini ve nasıl okuyacağını öğrenmesi şarttır. Bunu öğrenirken genç, tek başına kitap seçip okuma zevkinin farkına varacaktır. Amaç zorla okuma değil, isteyerek okuma alışkanlığı geliştirmektir. Büyüklere düşen görev, gençlerin mümkün olduğunca bol kitapla tanışmasına fırsat yaratmaktır. Bazı davranışların kazanılmasında olduğu gibi, anne-baba ve öğretmenler, “okuma” konusunda da her şeyden önce iyi

bir okuyucu modeli olarak çocuk ve gençlere örnek olmalıdırlar. Çoğu zaman bir öğretmenin elinde gördükleri bir kitap bile gençleri o kitabı okumaya itebilir.

***Her insanın,
yaşamın
her döneminde
yerine getirmesi
zorunlu
yükümlülükleri
vardır. Ancak,
kitap okumaya
yine de zaman
ayrabilir.***

Genelde, anne-babalar ve bazı öğretmenler, kitap okumanın dersleri engelleyebileceğinden korkarlar. Oysa dersler ve ödevler, kitap okumamak için iyi bir bahanedir. Yaşamın her devresinde kişilerin yapması gereken işler, yerine getirilmesi zorunlu yükümlülükler vardır. Yine de kitap sevenler oku-

maya vakit ayırabilirler. Eğer çocuk, biraz da anne-babası ya da büyüklerinin uyarısıyla dersleri ve ödevleri bahane edip kitap okumazsa, bütün yaşamı boyunca “vakti olmadığı”, “yorgun olduğu”, “kitaplar pahalı olduğu”... gibi gerekçelerle kitap okumayacaktır. Programlı çalışılırsa, kitap okuma, dersleri engellemez; tersine kitaplar, çocuğun ya da gencin hayal gücünü, kavrama yeteneğini, kendini ifade edebilme becerisini, kelime haznesini, genel kültürünü, düşünme çeşitliliğini vb. geliştirdiğinden, “okul başarısı”nı olumlu yönde etkiler.

KAYNAKÇA

- 1- ROBINSON, Evelyn, R. *Readings about Children's Literature*. David McKay Co., New York, 1966.
- 2- CARLSEN, Robert, G. *Books and the Teen Age Reader*. Harper and Row, Publishers, New York, 1971.
- 3- WITTICK, Mildren. *Sequential Development in Reading Abilities*. University of Chicago Press, Chicago, 1960.

Televizyon ve Çocuklar

Dr. Psk. Nursel TELMAN
SSK Meslek Hastalıkları Hastanesi
ve Mesleki Rehabilitasyon Merkezi

Çocuklar okul dışındaki gündüz saatlerinin çoğunu televizyon seyrederek geçiriyorlar.

Yurdumuzda, yirminci yüzyılın bu çeyreğinde yetişmiş olan kuşak, her şeyden önce televizyonla yetişen ve sosyalleşen bir alt kültür oluşturmuştur. Yetiştikleri dönemde televizyon yayını olmayanlar; onu, sadece sinema ve radyo gibi bu yüzyılın iletişim araçlarından biri olarak düşünme eğilimindedir. O dönemde, kafalardaki sorular, çevredekilerin bilgi, zaman ve sabrı çerçevesinde cevaplanırdı. Televizyonla büyüyenler ise onu, "ayrı kalamayacağı yaşamının bir parçası" gibi görmektedir. Televizyon, bu yeni kuşağın dünyaya açılan penceresidir. Kendisi dışında her şeyi, televizyon yolu ile öğrenir. Çünkü onlar, artık yediklerini, sadece sofralarında, tabaklarında sunulduğu şekliyle tanımıyorlar. Televizyon sayesinde, ürünün yetiştirilmesinden, hayvanların beslenmesine; tavuğun yumurtlamasından, civcivin oluşumuna dek, kendinin ulaşması ve görmesi her zaman mümkün olmayan her şeyi ekranda görüyor, tanıyor, öyle öğreniyor. Onlar için artık bebek,

leylek veya ebe tarafından getirilmiyor aileye.

Hiç şüphe yok ki, televizyon çocuklara bilgileri bir bilenin ağzından bir bütün olarak vererek zihni gelişmiş bir nesil yetiştirmektedir.

Bu büyük değişim içindeki yeni nesil, gün geçtikçe kendisini bu denli ruhen besleyen, sorularını doğru olarak cevaplayan bu çok bilen büyüleyici kutuya bağımlı hale gelmektedir. Televizyon ekranına bakmanın uyuşturucu etkisi, birçok çocukta hap gibi alışkanlık haline gelmiş durumdadır. Çocuklar okul dışındaki gündüz saatlerinin çoğunu televizyon seyrederek geçiriyorlar. Normal oyun kurma, oynama dürtülerini kaybetmiş durumdadır. Özel olarak hazırlanmış programları ile reklamları ile devamlı çocukların bilinç altına hitap ederek birçok konuda yönlendirilmeye hazır bir toplum yaratılmış durumdadır. Bu toplumun benimsedikleri değerler artık, anne ve babalarının, ailenin geleneksel değerleri değildir. Televizyon tarafından biçimlendirilmiş başka bir değer yargısıdır. Çocuk, bunları ebeveyninde çevresinde göremediği zaman bir çelişki içine girer, hırçınlaşır. Bir anlamda, televizyon onlara özel program ve filimlerle gerçeklerin ne olduğunu hangi davranışların makul, uygun ve istenir olduğunun ve muhtemel sonuçlarının ne olduğu-

nu genel bir tutum açısından vermektedir.

Bugün, televizyonla büyümüş olan çocukların sorularının, söylediklerinin, cevaplarının büyüklerini hayrete düşürecek kadar olgun ve mantık mahsulü olduğunu görüyoruz. Birçok anne baba, bizim çocuğumuz galiba üstün zekâlı diyerek zekâ testi yaptırmak istiyorlar. Artık, çocukça konuşma ve davranışların sevildiği devre çok kısalmıştır. Bugünün çocukları, bilgiç görünümlü çocuk neslini oluşturmuştur. Ne var ki, bugün çocuklar televizyon olmazsa, arkadaşları da gelmezse kendini oyalamaktan yoksundur. Birçok çocuğun televizyon, video seyretmekten boş zamanı kalmamakta, boş zamanı kalsa da artık kitap okumaktan zevk almamaktadır. Dünün, elindeki bebekleri ile hayalinde yarattığı aileyi oynayan kız çocuğu, veya elindeki

arabaları ile bir şehir kurarak kendini oyunun heyecanında kaybeden bir erkek çocuğunun hayal oyunlarının tadı kaçmıştır. Çünkü, boşlukları hayal gücü ile doldurmak için çabalamaya gerek yoktur artık. Hepsinin en iyi en somut bir şekilde ekranda oynatıldığını seyretmek daha kolaydır. Böylece, yarım yamalak hayal edilen oyunların tadı kalmadı artık. Yapılmışı seyretmenin yapmaktan daha kolay olması ve insanların doğuştan kolay elde edecekleri zevklere olan eğilimi daha fazladır.

Hiç şüphe yok ki, televizyon çocuklara bilgileri bir bilenin ağzından bir bütün olarak vererek zihni gelişmiş bir nesil yetiştirmektedir. Bu gelişme, çağ atlama aşamasında olan Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinde gerekli olan bir seviyedir. Bu gidiş kaçınılmaz. Yalnız, ebeveynlerin bir noktaya dikkatlerini çekmek is-

tiyorum. Her ne kadar zihinsel yönden gelişmiş bir nesil yetişiyor ise de bu nesil hareketsiz bir nesil olma durumundadır. Televizyon seyretmek insanları pasifize eder.

Çocukların çeşitli aktivitelerden zevk alacakları spor sahaları, yeteneklerinin, sınırlarını görebilecekleri, hobilerini geliştirebilecekleri sanat merkezleri tesis edilmelidir.

Ayrıca, kademeli olarak biriken bir endişe ve korku duygusu, seyredilenlerin tortusu olarak yerleşmektedir. Zira hiç bir şey artık uzakta değil, yakındadır. Bazen, bazı konularda da aşırı uyarılma söz konusudur. Böylece,

genç beyinlerin sahibi bu neslin, içini kemiren bir sıkıntı, gayretsizlik, anlamsızlık duygusunun, yabancılaşmanın baskın geldiği bir gerçektir. Aynı paralelde bir başka sağlık konusunu ele alalım. Araştırmaların ortaya koyduğuna göre hareketsiz insan soğuk algınlığı, nezle, hazımsızlık gibi güncel hastalıklara daha duyarlı oluyor. İstatistiklere göre hareketsiz kişilerin kırkıdan sonra genel sağlığını kaybetme, özellikle kalp krizi, yüksek tansiyon, şeker gibi hastalıklara yakalanma eğilimleri daha fazladır. Bu böyle olunca, televizyona bağımlı neslin hareket konusu dikkat edilmesini gerektirir.

Ayrıca televizyonda sürekli izlenen şiddet olayları, ırk çatışmaları, nükleer savaş, insanların görevlerini kötüye kullanmaları, yakın çevrede işlenen suçlar, sağlığı tehdit eden bilgiler şuurlu altını doldurmakta, yarı uyandırılmış, endişeli, tetikte olma halini doğurmaktadır. Kişiyi,

kontrolü dışındaki birçok uzaktaki olayları yakına getirip seyretme boyunca yaşayarak, adeta alarma geçirir ve anlamsız ve gereksiz yere endişelenmeye neden olur.

Genç nesli kendisini bekleyen bu tuzaktan nasıl kurtarabiliriz?

Sporu bu sonucu önlemek için tek çare olarak görüyorum. Zira artık çocukların mahalle aralarında top, kovalamaca vs. oynayacakları boş arsalar da kalmamıştır. Uzaklardaki mekânlar çocuk için hem emniyetsiz hem de uzaklığı sebebi ile motive edici değildir. Ülkemizdeki bilinçsiz şehirleşme göz önüne alınarak, çocukların çeşitli aktivitelerden zevk alacakları spor sahaları, yeteneklerinin sınırlarını görebilecekleri, hobilerini geliştirebilecekleri sanat merkezleri tesis edilmelidir.

Herkesin faydalanabileceği bu tür merkezlerin kurulması ile geleceğin, problemi az, homojen toplumunu hazırlayabiliriz.

Çeşitli özelliklere sahip olarak dünyaya gelen insan-oğlu, zaman süreci içinde giderek gelişir ve toplum içindeki yerini alır. Uzmanlar, çocuk gelişimini genellikle beş ana başlık altında incelemişlerdir. Bunlar; bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimle kişilik gelişimidir. Bu gelişim alanları birbirleri ile çok sıkı bir ilişki ve etkileşim içindedir. Aslında her çocuk, kendisine has bir gelişim gösterir. Ancak insana ilişkin başka birçok olayda olduğu gibi, gelişim konusunda da ortalama sınırlar belirlenmiştir. Böylece bireyler hakkında bilgi edinilmesi ve çeşitli gelişim gecikmelerinin farkına varılması daha kolay olmaktadır.

İnsanlara ilişkin ilk bilimsel çalışmalardan bu yana kişilik konusu üzerinde durulmuş ve çok çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Kişilik (şahsiyet-personality) sözcüğü, "persona" sözcüğünden gelir. Persona, Eski Yunan'da, tiyatro oyuncularının canlandırdıkları tipler için yüzlerine taktıkları maskeye denirdi. "Kişilik" sözcüğü, günlük hayatta sıkça, daha çok bireyin kendisine has davranışlarını ifade etmek amacıyla kullanılır. Günümüzde her bireyin farklı özellikler taşıyan bir kişilik yapısına sahip olduğu bilinmektedir.

Kişilik konusunda pek çok tanım yapılmıştır: "Kişilik, birbirlerini tamamlayıcı biçimde işlev yapan değişik katmanlardan oluşmuş bir bütündür," (Köknel, 1983 s.37). "Kişilik, insanın beden ve ruh özelliklerinin bir araya gelmesinden oluşmuş bir bütün ve ahenktir," (Özgür, 1982 s.55).

"Kişilik, bireyin bedensel ve devimsel (harekete yönelik) yapısının; benlik oluşu-

munun; bilişsel, duygusal ve kişisel-toplumsal tepki biçimlerinin özgün, karmaşık ve devingen (hareketli) bir bütündür (Bakırcıoğlu, 1988, s. 49).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi uzmanlar, daha çok 'kişiliğin, bireysel özelliklerin oluşturduğu bütünü, üzerinde durmuşlardır. Kişilik kısaca "İnsanı öteki bireylerden ayıran; onu, kendisine has yapan özelliklerin tümü," olarak tanımlanabilir. Kişinin olaylar karşısında gösterdiği ve belirli bir devamlılık kazanan tepkileriyle kendisi ve kendisi dışındaki insanlar üzerinde bıraktığı etkilerin toplamının, onun kişiliğini oluşturduğu söylenebilir.

Kişilik ile iç içe olan "mizaç" (huy-temperament), bireyin doğal ve ruhsal özelliklerinin tümünü ifade ederken; "karakter" (seciye-character), bu özellikler içinden bireyi başkalarından ayıran temel nitelikleri anlatır.

Dikkatli bir biçimde gözlemlendiğinde, çevredeki insanlar arasındaki kişilik farklılıkları hemen insanın gözüne çarpar. Kimi insanlar uyarıcılara ani ve sert tepkiler verip telaşlı davranırlarken, kimileri daha sakin; kimileri üzüntü kaynağı olabilecek olaylar karşısında bile soğukkanlı davranabilirken, kimileri en mutlu günlerinde bile üzülecek bir şey bulur; kimilerinin ilgi odakları ço-

ğunlukla yine kendileriyle, kimilerininse ilgileri kendi dışındaki insanlar üzerinde yoğunlaşır.

İşte tüm bu durumların, söz konusu bireylerin farklı kişilik yapılarına sahip olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Belirgin özellikleri bulunmasına karşılık insan, tüm özellikleriyle bir bütündür. Dolayısıyla insanın sahip olduğu tüm özelliklerin, onun kendisine has oluşunda etkili oldukları görülmektedir. Bu açıdan kişilik gelişiminin, insanın tüm gelişim aşamalarından etkilendiği ve tümünün ortak bir sonucu olduğu düşünülebilir.

KİŞİLİK KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALAR

Kişilik konusundaki çalışmalara bakıldığında, çeşitli sınıflamalar göze çarpar. Hipocrates'ın çalışmaları, bu konudaki ilk incelemelerdendir. Hipocrates (M.Ö. 460-377), insanları, beden yapısıyla mizaç arasındaki ilişkiye göre *hafif kanlı*, *serin kanlı* ve *donuk kanlı* olarak üçe ayırmıştır. 1800'lü yılların sonlarına doğru kimi ailelerin soylarını inceleyen Galton, genetik özelliklerin öteki kuşaklara aktarılması konusunda çalışmalar yapmıştır. E. Kretschmer, üç temel (piknik, astenik, atletik), bir de karışık (displastik) kişilik tipi belirlemiş ve kendisinden sonraki bilim adamlarını oldukça etkilemiştir. Sheldon da beden yapıları üzerinde durmuş ve kişileri, gösterdikleri davranış biçimlerine göre üç tipe (endomorf, mezomorf ve ektomorf) ayırmıştır.

İsviçreli snir hastalıkları hekimi ve psikolog C.G. Jung, kuramında, insanları

kişilik yapısı açısından içedönük ve dışadönük olmak üzere iki ana gruba ayırmıştır. Daha sonra da Eysenck bu konuda çalışmalar yapmıştır. İçedönük ve dışadönük kişilik eğilimlerine herkes sahiptir. Ancak, bunların baskınlık derecesi bireyden bireye değişmektedir. Yani kimi insanlarda içedönük eğilim hâkimken kimilerinde dışadönük eğilim ağır basar. Kişinin sergilediği davranışları da bu eğilimlerine uygun bir biçimde gerçekleşir. Örneğin içedönük kişiler, daha çok kendilerine yönelmiş ve her konuda değilse bile, kimi konularda derin bilgilere sahip olabilirken; dışadönük kişiler, insanlarla rahat ilişki kurabilen, konuşkan ve genelde hemen her konuda yüzeysel bilgiye sahiptirler.

Psikanaliz konusundaki çalışmalarıyla ünlü olan Freud, bireyin kişiliğinin, içgüdüleriyle sosyal ortamın beklentilerinin belirli noktalarda dengelenmesi sonucu şekillendiğini ve kişiliğin altben (id), ben (ego) ve üst-benden (süper ego) oluştuğunu savunmuştur. Ayrıca duygusal ve kişilik gelişimini devrelere ayırarak incelemiştir.

Yaşamın ilk yılları, kişilik gelişimi açısından çok önemlidir.

Ericson, yetişkin insanın kişilik özellikleriyle çocukluk yıllarındaki yaşantı ve deneyimleri arasında önemli ilişkiler olduğunu, dolayısıyla insanın kişilik gelişiminde

yaşamının ilk yıllarının önemi üzerinde durmuştur.

Uzmanlar, kişiliğe ilişkin sınıflamaların dışında, kişiliği çeşitli biçimlerde ölçmeye çalışmışlardır. Çünkü insanlar, ilgilendikleri hemen her konuyu zamanla herhangi bir biçimde ölçmek ve derecelendirmek eğilimindedirler. Eğer söz konusu olan, insanlara ait ve bireyden bireye değişebilen bir özellik ise bu eğilim daha da kuvvetlenir. Kişilerin gözlenmesi ve genelde davranışlarından yola çıkılarak kişiliğin belirlenmesi amacıyla çeşitli testler oluşturulmuştur. Günümüzde de bu amaçla oluşturulan çeşitli kişilik testleri kullanılmaktadır. Ancak zekâ testleri ve sonuçlarına bağlı olarak yapılan sınıflamalarda olduğu gibi, kişilik testleri ve sonuçlarına ilişkin sınıflamaların da hata payı taşıdıkları ve kesin olmadıkları unutulmamalıdır.

KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ROL OYNAYAN ETKENLER

Kişiliğin oluşmasında rol oynayan etkenler, kalıtımsal ve çevresel olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Gerek kalıtımsal gerekse çevresel etkenlerin bireyi etkilemesi konusunda, günümüze dek çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda, çocukların, daha doğar doğmaz belirli özellikler gösterdikleri ortaya konulmuştur. Bunların başında bedensel yapı, heyecan durumu, çeşitli huy ve eğilimler sayılabilir. Çevresel olanlar ise çocuğun doğduğu günden itibaren, içinde yaşadığı aile ortamı ve toplumsal çevreden "öğrenmeler" yoluyla edindiği, kendi davranışlarını biçimlendiren etkenlerdir. Başka bir

deyişle çocuğun çevresiyle etkileşimi sonucunda isteyerek ya da farkında olmadan öğrendikleri, onun kişiliğinin oluşmasını etkiler.

Kişiliğin oluşmasında kalıtımsal özelliklerin mi yoksa çevre özelliklerinin mi daha etkili olduğu sorusuna kesin bir yanıt bulunamamıştır. Ancak bilinen gerçek, her ikisinin de etkili olduğudur.

Kalıtımsal özelliklerin istenilen biçimde ayarlanabilmesi için müdahale etme şansı, çevresel özelliklere oranla son derece sınırlıdır. Kişiliğin oluşmasında etkili olan çevresel etkenlerin en iyi şekilde düzenlenmesiyle çocuğun sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olmasına yardım edilebilir. Nitekim çocuğun insanlarla olan ilişkilerinin kişiliğini etkilediği bilinmektedir.

"Kişilik gelişimi, çocuğun insanlarla olan ilişkisine çok bağlıdır," (Fişek, G.O.; Sükan, Z. 1983 s.3).

Gelişmekte olan çocuğun kişiliğini etkileyen çevresel etkenler, aile ve içinde yer alınan toplumsal çevre olarak iki grupta incelenebilir:

Kişilik Gelişimine Ailenin Etkisi

Çocuğun gelişim sürecinde ailenin en büyük etkiye

sahip olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, ailenin hemen her konuda olduğu gibi, çocuğun kişilik gelişiminde de son derece önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir.

Çocuk çeşitli kalıtsal özelliklere sahip olarak dünyaya gelir. Kişiliğin gelişiminde ve şekillenmesinde etkili olan bu özelliklerin, gelişmesi söz konusudur. Böylece, bu özelliklere sosyal öğrenmeler sonucu çevreden edinilen bilgilerin de eklenmesiyle kişilik, daha kararlı bir şekil alır. "Kişiliğin çekirdekleri yaşamın ilk yıllarında atılır ve oluşur. Ancak, kişiliğin gelişmesi ve son biçimini alması, gençlik çağının sonuna kadar sürer," (Köknel, 1983 s. 37). Burada önemli olan, ailenin, çocuktaki eğilimlerin olumlu ya da olumsuz biçimde ortaya çıkmasını sağlayacak ortamı oluşturma gücüne sahip olmasıdır.

**Çocuğa,
ailesi için değerli
olduğunun
hissettirilmesi
ve ona söz hakkı
tanınması
gereklidir.**

Anne-babanın kişilikleri, çocuklarına karşı tutumları, çocuğun gereksinimlerini karşılamaları, çocuk yetiştirme biçimleri, ahlak anlayışları ve en önemlisi sergiledikleri yaşam biçimi, çocukların kişilik gelişimini olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. İlk iki yaş içinde beslenme, temizlik vb. ge-

reksinimlerin en iyi biçimde karşılanması, bu dönemde çok önemli olan temel güven duygusunun yerleşmesi açısından önemlidir.

Anne-babalar, tüm davranışlarıyla çocuklara özdeşim modeli oluşturur. Çocuklarda yerleşen ve devamlılık kazanan birçok davranış, anne-babalarını model almaları sonucu gerçekleşir. Dolayısıyla çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimi göstermesi için anne-babanın her şeyden önce olumlu davranışlar sergileyerek, iyi birer örnek olmaları gerekmektedir.

Ailenin çocuk yetiştirme tutumunun da özellikle çocuğun duygusal ve kişilik gelişimine etkisi olduğu bilinmektedir. Aşırı baskılı ya da bunun tam karşıtı olan aşırı hoşgörülü ve gevşek çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun güvensiz bir kişilik yapısı geliştirmesine yol açabildiği gibi, çeşitli uyum ve davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına da yol açabilmektedir.

Kişilik, daha çok çocuğun ya da yetişkinin başka insanlar üzerinde bıraktığı etkilerin yorumlanması sonucu çeşitli biçimlerde sınıflandırılmıştır. Bir de çocuğun kendi kişiliği hakkındaki fikir ve yorumları söz konusudur.

Nitekim çocuğun kendisini algılayışı, kendisine verdiği değer, kişilik yapısını belirleyen önemli özelliklerdendir. Çocuğun kendisi hakkındaki yorumlarının oluşmasında aile ve çevrenin çocuğa ilişkin değerlendirmelerinin önemli bir rolü vardır. Çocuk kendisine yönelik yorumlamalarla gerçek benliği hakkında fikir sahibi olur ve kendisini değerlendirir. "Benlik" kavramının, kişiliği oluşturan ve daha çok kişiye yönelik bir kavram olduğu söylenebilir. "Benlik, insanın kendi kişiliğine ilişkin kanılarının toplamı, insanın kendisini tanıma ve değerlendirme biçimleridir," (Köknel, 1983, s.101). Çocuğun kendisini beğenmesi, sınırlılıklarının farkına varması, kendisini farklı bir birey olarak tanımlaması, onun kendisi hakkındaki görüşlerini oluşturur.

**Çocuğun
kendisini algılayışı,
kendisine
verdiği değer,
kişilik yapısını
belirleyen önemli
özelliklerdendir.**

Eğer çocukla olan ilişkiler ve onun hakkındaki değerlendirmeler gerçekçi değil ve sürekli olumsuz yönde ise bunların sonucunda kendisi hakkında fikir sahibi olacak çocuğun değerlendirmeleri de gerçeğin dışında olacaktır. Örneğin anne ve baba söz ve davranışlarıyla çocuğun değersiz olduğunu, işe yaramadığını belirtiyor, üstelik de bunu başkalarının yanında da yapıyorlarsa, çocuk sonunda

kendisinin gerçekten böyle olduğunu düşünecek ve kendisini böyle görecektir.

Çocuk, kendisi hakkındaki değerlendirmeleri sonucu benliği hakkında bilgi sahibi olduktan sonra benliği için bazı idealler belirler ve buna ulaşmak ister. Ulaşmak istenen özelliklerin toplamı ideal benliği oluşturur. Gerçek benlik, çocuğun davranışlarıyla ortaya koyduğu özelliklerin toplamı iken, ideal benliğin çocuğun ulaşmak ve sahip olmak istediği özelliklerin toplamı olduğu söylenebilir. Dikkat edileceği üzere çocuk, kendi özelliklerini, önce kendisine yönelik davranışlardan ve çeşitli deneyimlerinden tanır; sonra, kendisini değerlendirir; sahip olmak istediği özellikleri ise bu aşamalardan sonra belirler. Dolayısıyla bu her iki benlik arasında belirli bir farklılığın olması doğaldır. "Çocuğun gerçek ve ideal benlikleri arasında fark olabilir," (Jersıld, 1983, s. 190). Aile, çocuğun kendisini geliştirmesi ve ideallerine ulaşması konusunda ona yardımcı olmalıdır. Ancak bu ideallerin, gerek çocuğun gerekse ailenin olanakları çerçevesinde ve ulaşılabilir olmasına dikkat edilmelidir. Ailede çocuk sürekli olarak aşağılanıyor, değer verilmiyor ve ona bir birey olarak saygı duyulmuyor ise çocuğun kendisine olan saygısı düşük olacak ve güvensiz bir kişilik yapısı geliştirecektir. Doğru olan yaklaşım, çocuğa ailesi için değerli olduğunun hissettirilmesi ve ona söz hakkı tanınmasıdır.

Çocuk, gerek kendisini gerekse kendisi dışındaki dünyayı değerlendirirken, benmerkezci (egocentric) düşünce biçimine sahiptir. 6-7 yaşlarına kadar süren ve ço-

cuğun kendisini merkez aldığı bu düşünce yapısının sonucu olarak çocuk, başkalarının fikirlerine açık değildir. Çocuktaki bu düşünce yapısının, gelişiminin doğal bir sonucu olduğunun bilincinde olunması gereklidir.

Sağlıklı bir kişilik gelişimi için çocuğun tanınması, bir birey olarak ona saygı duyulması, bunun için de iyi bir ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulmuş olmasına dikkat edilmelidir. Anne-babanın, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan disiplin ve ahlak anlayışı, çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini sağlayacaktır.

Kişilik Gelişimine Aile Dışındaki Çevrenin Etkisi

Kişiliğin, bir bakıma çocuğun çevresiyle kurduğu

ilişkilerin ve insanlar üzerinde bıraktığı izlenimlerin bir sonucu olduğu düşünülürse, aile dışındaki çevrenin de kişilik gelişiminde etkili olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Toplumun sosyo-kültürel yapısı, değer yargıları, inanç sistemi ve ahlak anlayışı, çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde önemli rol oynar.

Sosyal bir kurum olan okul, kişiliğin gelişmesinde etkili olan çevresel etkenlerin başında sayılabilir. Bilindiği gibi çocuğun hayatında okul çok önemli bir yer tutar. Öğretmenler, anne-babadan sonra, çocuğu en çok etkileyebilen kişilerdir. Kişilik gelişimi açısından, yukarıda anne-babalara yapılan öneriler, öğretmenler için de geçerlidir. Öğretmenin çocuğu anlamaya, tanımaya çalış-

ması, başarısızlıkları karşısında uygun tepkiler göstermesi, aşağılayıcı söz ve davranışlardan kaçınması, ona güven vermesi ve sağlıklı bir yetişkin modeli oluşturması gereklidir. Çocuğun, ancak bu durumda kendisine güvenen bağımsız bir kişilik gelişimi göstermesi beklenebilir.

Sosyal bir kurum olan okul, kişiliğin gelişmesinde etkili olan çevresel etkenlerin başında sayılabilir.

Çocukların kişilik gelişimini etkileyen çevresel etkenler arasında, kitle iletişim araçları giderek daha önemli bir yer almaya başlamışlardır. Kitap, gazete, dergi, sinema, radyo ve televizyonun, çocuğun düşünce yapısının oluşması ve gelişmesinde, çeşitli eğilimlerinin belirgin biçimde ortaya çıkmasında etkili oldukları bilinmektedir. Son zamanlarda özellikle televizyonun çocuklar ve gençler üzerindeki etkisi konusunda yapılan araştırmalarda ilginç sonuçlar elde edilmektedir. Nitekim, çocuk ve gençlerin, en az haftalık ders saatleri kadar bir zamanlarını televizyon karşısında geçirdikleri bilinmektedir. Araştırma sonuçları, televizyonun kişilik gelişmesinde önemli etkenlerin başında geldiğini ortaya koymuştur. "Televizyon, karakter oluşu-

munda temel bir rol oynamaktadır," (Baltaş, 1987. s. 7). Televizyonun genelde çocuk ve gençleri etkilemesi konusunda olumlu ya da olumsuz, tam bir fikir birliğine varılmamış ise de kişilik gelişimini etkilediği bir gerçektir. Televizyon ve öteki kitle iletişim araçlarındaki yayın programlarının, bu açıdan da gözden geçirilmeleri gerektiği söylenebilir.

Sonuç olarak, çocuğun kişilik gelişiminde, kalıtsal etkenler yanında, çevresel etkenlerin de büyük rol oynadığı görülmektedir. Çevresel etkenler içinde, sağlıklı ilişkilerin yer aldığı aile içi ortamının önemli olduğu, ancak tek başına yeterli olmadığı; çocuğun kişiliğinin, eğitim öğretim süreci, toplumun sosyo-kültürel yapısı ve kitle iletişim araçları gibi birçok olgudan etkilendiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- 1- Bakırcıoğlu, R. Rehberlik ve Psikolojik Danışma (3. basım). Bakırcıoğlu yay., Ankara, 1988.
- 2- Baltaş, A. "Televizyonun Gücü ve Televizyonda Şiddet Gösterisinin Çocuklara, Gençlere, Topluma Yansıması" Aile ve Çocuk 6. sayı, İstanbul, 1987.
- 3- Fişek, G.O., Sükan, Z. Çocuğunuz ve Siz Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
- 4- Jersıld, A.T. Çocuk Psikolojisi (Çev: G. Günçe- 4. basım). AÜEBF Eğitim Araştırmaları Merkezi yay., no: 4 Ankara, 1983.
- 5- Köknel, Ö. Aikolden Eroine Kişilikten Kaçış. Alın yay., İstanbul, 1983.
- 6- Özgür, İ.N. Çocuk ve Gencin Ruh Sağlığı (4. basım). Metinler mat., İstanbul, 1982.
- 7- Wolff, S. Problem Çocuklar ve Tedavi (Çev: A. Oral). Say Kitap Paz., İstanbul, 1986.

Çocuğunuzun Arkadaşları

Dr. Lee SALK

Arkadaşları ana-babalarınca seçilen kimi çocuklar, kendi yargılarına olan güvenlerini yitirip, sosyal girişkenliklerini göstermekte güçlük çekerler.

Okula başlayınca yeni arkadaşlar edinen çocuk, dünyasını, evde gördükleri ve duyduklarının ötesinde genişletir ve kendi yaşlılarıyla iletişim kurmanın, bir şeyler paylaşmanın tadını çıkarmayı öğrenir. Onun korkuları, sıkıntıları ve hoşlandıkları, arkadaşları tarafından anlaşılır, paylaşılır ve ilgi görür. Çünkü arkadaşları da benzeri şeyleri yaşamaktadır.

Çocuklar ergenliğe yaklaştıkça, arkadaşların önemi daha da artar. Giderek artan karşı cinse olan ilgi, ergenlik çağındaki gençlerin kendi aralarında sık sık konuştukları bir konudur. Kendisini "bir tuhaf" hissedenin yalnızca kendisi olmadığını bu konuşmalar sırasında öğrenir; bu da oldukça rahatlatıcı bir durumdur.

Ana-babalar, bazen çocuklarının arkadaşları konusunda endişeye kapılırlar. Bazı ana-babalar, çocuklarının, "kötü" ya da farklı değerleri olan arkadaşlarla ol-

duklarında, "kötü etki" altında kalacaklarından korkmaktadırlar.

Genel bir kural olarak, çocuğunuzun oyun arkadaşı seçimine karışmak, akıllıca bir davranış olmayacaktır. Eğer ondan şu ya da bu arkadaşıyla bir daha görüşmemesini isterseniz, size iki biçimde tepki gösterebilir: Ya sizin dediğinize uyup arkadaşlığını kesecek ama daha sonra edineceği her arkadaş için sizin onayınızı bekleyeceğinden serbest ilişkilere

Çocuğunuzun oyun arkadaşı seçimine karışmak, akıllıca bir davranış olmayacaktır.

girmekte tereddüt edecek ya da size "evet" deyip gizlice, "istenmeyen" kişiyle arkadaşlığını sürdürecektir ve bu arada size karşı bir hoşnutsuzluk besleyecektir.

Çocuğunuza yardım edebilmenin en iyi yolu, ona, başkalarıyla olan ilişkilerinde yardımcı olmak ve sorunlar ortaya çıktığında ona gereken rehberliği ve desteği sağlamaktır.

Çocuğun arkadaş grubu içerisinde ilgisini bir kişinin üzerine "en iyi arkadaşına" yöneltmesi, sık sık rastlanılan bir durumdur. Çocuğun, ilgisini bütün arkadaşlarına eşit olarak dağıtmak yerine, bir kişi üzerinde yoğunlaştırmasında bir sakınca yoktur. O ve arkadaşı, gerektiğinde birbirlerinin gereksinimlerini karşılıklı bir biçimde karşılıyorlardır. Çoğu-

muzun, çocukluğumuz sırasında, sonsuza kadar süreceğini sandığımız "en iyi arkadaş"ımız olmuştur. Ama, kaçınılmaz olarak, başka biri

Bazı çocuklar, kendilerini arkadaş topluluğunun dışında tutarlar. Bunun pek çok nedeni olabilir.

çıkıp onun yerini alabilir. Sizin çocuğunuz da zamanla başka arkadaşlık ilişkileri geliştirecektir.

Bazı çocuklarsa, öbür tiplere oranla, kendilerini toplu-

luğun dışında tutarlar. Bunun pek çok nedeni olabilir. Utangaç bir çocuk, başkalarıyla ilişkiye girmek için gerekli olan sosyal becerileri edinemediğinden, ilişkiye girmekten kaçınabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi, arkadaşları ana-babalarınca seçilen kimi çocuklar, kendi yargılarına olan güvenlerini yitirip, sosyal girişkenliklerini göstermekte güçlük çekerler.

Sizin çocuğunuz da içine kapanıksa, grup çalışmalarına katılmaya yönlendirerek ve bunu başarabileceğini ifade ederek, ona yardımcı olabilirsiniz.

**Çeviren :
Hamdi ERKUNT**

Anne-baba Otoritesi

Dr. Ulrich BEER

Anne-babalar, çocukları üzerindeki otoriteleri konusunda çoğu zaman pek düşünmez ve bu konuyu gözden geçirmek istemezler.

Bebekler ve küçük çocuklar, tamamen anne-babalarına, özellikle de annelerine bağlıdırlar. Çocukların, gelişim sürecinde anne-babalarından gördükleri ilginin önemi çok büyüktür.

Çocuklar büyüdükçe, anne-babalar, çocukların gözünde, onların hayatlarına yön veren ve kimi davranışlarını sınırlandıran bir kuvvet olarak görülür ve çocuklar, anne-babalarla ilişkilerinde bunu sık sık yaşarlar. Anne-babalar, kendilerinin çocukları üzerindeki otoriteleri konusunda çoğu zaman pek düşünmez ve bu konuyu gözden geçirmek istemezler. Çoğu zaman aşırı bir otoriteyi olağan görürler. İşte burada daha sonra birbirinden zor ayırt edilebilen "otorite" ile "kuvvet dengesi" karıştırılmaktadır.

İnadın ve dik kafalılığın başladığı 2-4 yaşlarına kadar çocuklar, anne-babanın otoritelerini kabul etmekle birlikte, onlara karşı isyankârlığa da başlarlar. Örneğin "İstemiyorum!" diyor, H. (H. konunun kahramanı olan 3 yaşında bir çocuktur.) Her-

kes sofrada onu bekliyor. "Gel yoksa yemeğin soğuyacak!" H. yine gelmiyor. O şu anda boz yapılarıyla ilgilenmektedir ve "Anneciğim ben vinç yapıyorum!" diyor. Anne ise durmadan zorluyor. "Bak oğlum senin sevdiğin yemeği yaptım. Gelip güzelce yemeğini ye, ondan sonra vincini daha da güzel yapabilirsin." Ancak, çocuk buna aldırmıyor ve "Hayır, istemiyorum," diyor.

Çocuk kendi iradesinin de olduğunu gösteriyor. Hatta onun inatçı olduğu da söylenebilir. Başka bir deyişle çocuk, anne-babasının korku ile bekledikleri "dik kafalılık" çağına gelmiştir ve bu tavırlarıyla anne-babasına adeta meydan okuyor.

Anne-babaların bu tür durumlar karşısında sergiledikleri davranışlar, gerçek bir otorite ortamının oluşması

için kendilerinin iyi birer çocuk yetiştiricisi olup olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Anne-babanın karşılıklı çekişmeyi içeren bir yaklaşıma sahip olması, çocukta iç çatışmalara neden olabilir.

Anne-babaların sıklıkla kullandıkları seçeneklerden biri de "Ya bizim dediğimiz, ya senin," yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, meydan okumayı andırıyor. Anne-babanın karşılıklı çekişmeyi içeren böyle bir yaklaşıma sahip olması, çocukta iç çatışmalara neden olabilir. Çocuk, inadı fiziksel kuvvet üstünlüğüyle kırılarak yemeğe gelmeye zorlanabilir. Ancak, bu durumda o, ağlayarak, hıçkırarak sofraya oturacak ve onda, "Kendi görüşümü savunursam güçlüklerle karşılaşırım," yargısı yerleşecektir. Çocuk güçlüklerle karşılaşma korkusundan, giderek her şeye boyun eğecek, kendisini ana-babası ile arasındaki kuvvet dengesi değişene dek sabretmeye zorlayacak, ancak bundan sonra görüşlerini savunabilecektir. Belki de çocuğun inadı o derece kırılacak ki, hayatında hiçbir zaman kendi kişiliğini ortaya koyamayacak, görüşünü savunamayacaktır. Böylece çocuğun kişilik gelişimi daha başlangıçtan zedelenecektir. Aşırı otoriteye dayanan böylesi bir yöntemin benimsenmesi sonucunda, çocukta, anne-babaya karşı nefret duyguları gelişebilir.

Aşırı otoriter tutumun tam karşıtı olan gevşek tutumunda birçok zararları söz konusudur. Eğer, anne-babalar, çocuklarının kişilik gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla, onların her türlü aşırı hareketlerine göz yumuyorlarsa çocuklar bu hareketleri alışkanlık haline getirebilirler. Böyle gevşek bir tutum karşısında da çocuk, insan hayatının bazı düzen ve kurallarla sınırlandırıldığı gerçeğini anlayamayacaktır. Anne-babaların bu gevşek tutumları ve bazı davranışlara göz yumuşları, çocuğun, okulda ve daha sonraki meslek hayatında birçok güçlüklerle karşılaşmasına neden olacaktır. Anne-babaların aşırıya varan yumuşak huyluluk ve umursamazlıklarından dolayı çocuklar, başka insanlarla bir arada yaşamının gerektirdiği bazı kurallar konusunda yetersiz kalabilmektedirler. Aşırı hoşgörülü diyebileceğimiz bir biçimde yetiştirilen çocuklar, başkalarıyla olan sorunlarda tahammül gösterme, ortak bir görüşe varma, hatta başkalarının kendisine yönelik beklentilerini anlama konularında büyük sorunlarla karşılaşabilirler. Belki de bu sorunları çözme konusunda hiçbir zaman başarılı olamayacaklardır.

Aşırı otoriter tutumun tam karşıtı olan gevşek tutumun da birçok zararları söz konusudur.

Görüldüğü gibi, gerek aşırı otoriter gerekse aşırı hoşgörülü ve umursamaz yaklaşımların ikisi de çocuk-

ların gelişimini olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. Hatta bu yaklaşımlar, onların gerilemesine bile yol açabilmektedir.

Konunun başında sözü edilen ve çocuğun kendini kanıtlama yolundaki inatçılık aşaması normal karşılanmalıdır. Aslında çocukların dik kafalılığı, anne-babasını kızdırmak ya da onların otoritesini kırmak amaçlı değildir. Çocuğa sürekli karşı çıkarak yaratıcı gücünün gelişmesi engellendiğinde, bu onun ruhsal bağımsızlığının gerilemesine yol açabilir. Böylece çocuk, daha sonra yaşayacağı ikinci bir inatçılık devresinde aşırı serbestlik peşinde olan hırçın biri olabilir.

Çocuğa sürekli karşı çıkarak yaratıcı gücünün gelişmesi engellendiğinde, bu onun ruhsal bağımsızlığının gerilemesine yol açabilir.

H. ile annesi arasında geçen olay nasıl devam edebilirdi? İnsanların her günkü iştahlarının bir olmayacağıının bilincinde olan anne "Sen bugün hiç mi acıkmadın?" diye sorar. H'nin verdiği tek yanıt "Ben ilk önce vincimi tamamlamalıyım," olur. Daha sonra anne, "Sana yardımcı olabilir miyim?" der. H. bu teklife sevinerek, "Tabi, çok iyi olur," yanıtını verir. H. anlaşmış olmanın rahatlığı içindedir. Çünkü annesi onun bir işine ilgi duy-

muş ve ona zaman ayırmıştır. Anne de herhangi bir işin yarıda bırakılmasının her zaman için olanaklı olmadığını, deneyimlerine dayanarak biliyor. Sonuçta annenin birkaç dakikalık yardımıyla H'nin vinci, tamamlanıyor. Bundan sonra çocuk, işini bitirmiş, en önemlisi anlaşmış olmanın rahatlığı ile yemek yemek için iştahlı bir biçimde masaya oturur. İşini bitirmiş olmanın verdiği gurur H'nin iştahını da artırmıştır.

H. ile annesi arasındaki uzlaşma, her iki taraf için de tatmin edici olmuştur. H. biraz daha büyüdüğünde, annesi ona yemek zamanlarını öğretecek ve H'nin kendisini buna göre ayarlamasını sağlayacaktır. Anne sorunun çözümüne yönelik tavrıyla oyun oynamanın çocuk için ne denli önemli olduğunu bildiğini gösteriyor. Annenin bu yaklaşımı, çocuğun kendisine güvenmesine, ilgilediği konularda yoğunlaşabilmesine, yeni denemelere yönelmesine neden olur. Anne-

nin yemek yemesi için çağrısı H'yi rahatsız etmiş, onu, ilgi duyduğu şeye sahip çıkmaya yöneltmiştir. Ancak, bu rahatsızlığın hoşgörülmesi gerekir.

Anne-babalar, çocukları üzerindeki otoriteleri konusunda çoğu zaman pek düşünmez ve bu konuyu gözden geçirmek istemezler.

Anne çocuğuna oyuncağının birleştirilmesi konusunda yardımcı olmuştur. Bu arada da birlikte yaşamak zorunda olan insanların günlük yaşamlarında ve gereksinimlerinin karşılanmasında, birlikte çalışmak ve karşılıklı yardımlaşmak zorunda olduklarını sözcüklere gerek-

sinmeden anlatmış, hissettirmişdir.

Anne-babalar, çocukları üzerindeki hak ve yetkilerini, onların gelişimlerini olumsuz etkileyecek bir şekilde, bilinçsizce kullanırlarsa, asıl o zaman olması gereken otoritelerini tehlikeye atmış olurlar. Anne-babalar, dik kafalılık ve karşı koyma çağındaki çocuklarının dirençlerini kırmaya, onlarla aralarındaki tartışmalarda ne pahasına olursa olsun, kendi iddialarını kabul ettirmeye çalışırlarsa, belki kendilerinin haklılıklarını kabul ettirebileceklerdir. Ancak bu durumdaki anne-babalar, çocukları üzerindeki otoritelerini ise hiçbir zaman geri kazanamayacakları bir şekilde yitirmiş olacaklardır.

Çocuğa yönelik yapıcı otorite, öncelikle onun tehlikelerden korunmasına, gereksinim duyduğu güvenliğin sağlanmasına yönelik olmalıdır.

Anne-babaların çocuklar karşısındaki güç ya da etki üstünlükleri, çoğu zaman onlar üzerindeki otoritelerinin zedelendiğinin farkına varmalarını da önlemektedir. Bu durumda çocuk, anne-babası hakkında yanıldığı duygusuna kapılır, onların kendisine yönelik bilgilerinin gerçekliğine kuşkuyla bakar. Anne-babalar çocukla ilgilenmek için zaman ayırmıyor, ona karşı sabırsız davranıyor,

onu teşvik etmekten çok, yasaklayıcı davranıyor, cesaretlendirip övmekten çok, hatalarını bulmaya ve cezalandırmaya çalışıyorlarsa; kendilerini çocuğa karşı demokrat ve güvenilir değil, küçük düşürücü ve değersiz olarak göstermiş olurlar. Sonuçta çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan anne-baba otoritesi, kesinlikle yitmeye de mahkûm olur.

Bir örnek de, 8 yaşındaki bir kız çocuğuyla ilgili: Çocuk koşarak annesine geliyor, "Baksana anneciğim, ne çizdim? Bizim köpek, Fino'yu," diyor ve çizdiği resmi gururla annesine gösteriyor. Anne ise "Bu şimdi Fino mu yani? Aslında bu resim bir ata daha çok benziyor," diyor, gülerek. Çocuğuna karşı onur kırıcı bir davranış içinde olduğunun farkında bile olmayan anne, daha sonra "Şu resim defterini ver bakalım, köpeğin nasıl çizildiğini sana göstereyim," diyor.

Kendi sanat eserinin bu denli kötülenmesi, çocuğun

cesaretinin kırılmasına neden olabilir. Anne, çocuğunun kimseden yardım almadan çizdiği resme sevineceğine ve onu teşvik edecek biçimde öveceğine; kendisi kaleme sarılıp bir köpek resmi çiziyor. Bu resmin çocuğun çizdiğinden daha güzel olması doğal. Çocuk ise, çizdiği resmi annesininkiyle karşılaştırıp, başarısızlığına üzülüyor.

Yukarıda belirtilen ve çocuğun becerilerini teşvik etmediği gibi engelleyen bir yaklaşım biçimi, onun yeni deneyimler edinebilme konusundaki çabası ve yeni fikirler geliştirmesi konusundaki cesaretini yitirmesine de neden olabilir.

Çocuğun beğenilmeye ve takdir edilmeye gereksinimi vardır. Onun ciddi bir şekilde yaptığı işler sıkça kötülenir ve beğenilmezse, çocuk kendinden emin olamaz, çekingen ve kararsız olabilir.

Yanlış ve eksiklerle dolu da olsa, çocuğun kendi başına bir şeyler yapması en doğru yöntemdir. Çünkü ço-

cuğun öğrenmesinde, kendi deneyimleri, yetişkinlerin söylediklerinden daha önemli rol oynar. Çocuğun deneyimleri, onun kendi başına hareket etme becerisini kazanmasına da yol açar.

Anne-babaların otoritelerinin kaybolması, kendilerinin uygun olmayan eğitimsel yaklaşımlarının bir sonucudur. Ancak içinde yaşadığımız çağda, anne-babaların, çocuklarına çok az zaman ayırabildikleri de bilinen bir gerçektir.

Ana-babanın otoritesini yitirdiğini anlayan çocuklar, onları dikkate almayabilirler. Otoritenin tamamen ortadan kalktığı böylesi bir ortamda anne-babalar, çocuklarına, ideal bir anne-babadan beklenen eğitimi de veremezler.

Anne-babaların otoritelerinin kaybolması, kendilerinin uygun olmayan eğitimsel yaklaşımlarının bir sonucudur.

Başka bir örnek de 2,5 yaşındaki bir kıza ilişkin. Çocuk, annesiyle birlikte babasını işyerinden almaya gitmiştir. İşyerine yakın bir yerde babayı beklerler. Bu sırada çocuk, babasının caddeyin öbür yanından gelmekte olduğunu görür. Bir anda annesinin elini bırakarak caddeye fırlar. "Babacığım, babacığım," diyerek, ona doğru koşar. Anne, heyecanla "Dur, araba geliyor!" diyerek çocuğunun peşinden koşar ve son anda onu yaka-

lar. Ancak çocuk çırpınıyor ve "Babacığım, babacığım sana gelmek istiyorum," diye bağırır; ikinci kez annesinin elinden kurtulmaya çalışınca da annesi ona bir tokat vurur.

Yukarıdaki olayda, çocuğun tehlikeden korunması için zor kullanmaktan başka çözüm olmadığını kabul etmek gerekir. Ancak annenin ona tokat atması gerekmezdi. O tokat, çocuğuna yönelik annelik ilgisinin inandırıcılığını tehlikeye düşürür. Çocuk için, annesinin bu kaba davranışının anlaşılması çok güçtür. Çünkü trafik tehlikesini anlayacak yaşta değildir ve babasına kavuşacağı için sevinmiş ve ona koşmak istemiştir. Ancak annesi buna izin vermemiştir. Ona göre annesi, onu, babasına gitmekten alıkoymuştur. O anda kendisini yolun ortasından çeviren annesinin kötü bir anne olduğunu düşünüyor. Çünkü, onun babasına gitmesini güç kullanarak önlemiştir. Çocuk doğal olarak buna kızıyor; tokattan sonra, annenin bu işi bilerek yaptığı inancı onda daha da kuvvetleniyor. Oysa anne, babayı bekledikleri zaman kızına,

yolu tek başına koşup geçmesinin doğurabileceği sonuçları anlatabilir, onu uyatabilirdi. Elbette babasına gidebileceğini belirterek yolu birlikte, yavaş yavaş ve dikkatlice yürümek zorunda olduklarını söyleyebilirdi. Hatta bu durumdan yararlanarak "Yolun nasıl geçildiğini birlikte deneyerek görelim," biçimde bir teklifte de bulunabilirdi.

Çocuk, yaşının küçüklüğü nedeniyle annenin bu konuda söylediklerinin tümünü anlayamayabilirdi. Ancak, ona herhangi bir tehlikeden korumak için böyle bir teklifte bulunulduğunu ise anlayabilirdi. Olaydaki annenin tavrı, bilinçsizce bile olsa, çocuk üzerinde kesin bir üstünlük kurmaya yöneliktir. Bu durum ise çocuğun özgür gelişme isteğinin sınırlandırılmasına neden olacaktır.

Ana-babanın otoritesini yitirdiğini anlayan çocuklar, onları dikkate almayabilirler.

S. W. Schnurre, birçok kişinin farkında olmadığı, bazı öğretici amaçlı zorlamaların mantıksızlığından söz etmiştir (Bunlardan bir örnek):

- Düzgün otur.
- Düzgün oturuyorum ya.
- Devamlı ters cevap vermemelisin.
- Ben devamlı ters cevap vermiyorum ki.
- Bak, bak; yine iddia ediyorsun.
- Ben ancak güç duruma sokulursam iddia ederim.

— Sen hiçbir zaman güç duruma sokulmuyorsun, o halde hâlâ neden söylediğimi reddediyorsun?

— Ben mi dediğini reddediyorum? Ben mi?

— Evet sen. Dediğimi reddediyorsun.

— Dediğim gibi; ancak güç durumda kalırsam!...

Anne-babaların, çocuklarına, davranışlarının gerekçelerini açıklamaları önemlidir.

Bir çocuğun, her zaman bir yetişkinle aynı ölçüde karar verme hakkının bulunması da gerekmez. Çünkü böyle bir durum, çocuğun aynı ölçüde sorumluluk üstlenmesini gerektirecektir ki, bu da çocuk için yarardan çok zararlı olacaktır.

F. W. Foerster bir yazısında "Sorun, aşağıdaki durumlarda ortaya çıkar," der:

"Eğer aklımın alamayacağı bir karara katılırsam, tek başıma karar verme yetimi kullanmamış olurum. Ancak, bu ve benzeri kararlara hiç katılmazsam o zaman da ufku mu genişletemem," diyor.

Örneğin, 12 yaşında zeki ve çalışkan bir öğrenci, ani bir isteksizlik yüzünden okulu bırakmak isterse ve anne-babası da özgürlük tanıdıkları gerekçesiyle ona karşı çıkmazlarsa; bu çocuk, haklı olarak günün birinde anne-babasını acı bir şekilde suçlayacaktır.

Çocuğun, beğenilmeye ve takdir edilmeye gereksinimi vardır.

Böyle bir durumda anne-babalar, çocuğu ikna edip okulu bırakmaktan vazgeçirmelidirler. Bunun için, gerekirse otorite ve sorumluluk

güçlerini kullanabilmelidirler. Çocuğun, tamamen sınırsız bir özgürlük için vereceği çocukça kararı hoşgörülmemeli; okula gitme isteksizliğinin altında yatan etkenlerin ortaya çıkarılmasına çalışılmalıdır.

Anne-babaların çocuklar için gerekli sınırlamaları çocuklar tarafından kabul edilirse, otorite yeniden kazanılmış olur. Bu yüzden çocuğa yönelik yapıcı otorite, öncelikle onun tehlikelerden korunmasına, gereksinim duyduğu güvenliğin sağlanmasına yönelik olmalıdır.

Anne-babaların, çocuklarına, davranışlarının gerekçelerini açıklamaları önemlidir. Çocuk bunu hemen kavrayamayacaksa bile bu yapılmalıdır. Anne-babaların çocukları için gerekli olan otoriteleri ancak bu şekilde sağlıklı bir biçimde yerleşir ve çocukların sağlıklı bir kişilik gelişimi için de onlara fırsat verilmiş olur.

Çev: Mehmet ERDEM

Çocuklarda Davranış Bozuklukları

David M. ROMNEY

4 Saldırgan Davranış

İlk üç bölümünü daha önceki sayılarımızda yayınladığımız bu yazının 4. ve son bölümünü sunuyoruz.

OLAY

D. 11 yaşında bir çocuktur. Bir yerel ruh sağlığı merkezine, teşhis ve tedavi için gönderilmişti. Ailesi, onun ciddi ölçülerde ve sık sık gösterdiği saldırgan davranışlarla daha fazla başa çıkamayacağını anlayınca çocuk kliniğe yatırıldı. D'nin geçmişinde altı yıllık bir saldırganlık süresi, okuldan kaçma ve hırsızlık gibi davranışlar vardı. Saldırganlığı sık sık ve ciddi boyutlarda oluyordu. Örneğin bir kavga sırasında, sınıf arkadaşlarından birinin bir gözünün kör olmasına yol açmıştı. Bu olaydan sonra sınıf öğretmeni, onu sınıfında tutmayı reddetmişti. Kliniğe yatırılması ise D'nin küçük kız kardeşini bıçakla yaralamasından sonra olmuştu. Saldırgan davranışlarının yanı sıra, dükkânlardan ufak tefek şeyler alma yanında, zaman zaman kasalardan para çalma gibi kimi olaylara da karışmıştı. Çocukluğu boyunca annesi ile babasının birbirinden ayrılması, aynı çatı altında yaşadıkları büyükbabasının ölümü gibi etkileyici birtakım ailesel durumlar da yaşamıştı. Yaşadığı olumsuz olaylar kliniğe yatırıldığı güne dek sürmüştü. Ancak o güne kadar ki yasa dışı ve saldırgan davranışlarının hepsi yine de bilinmiyordu.

SALDIRGAN DAVRANIŞIN NEDENLERİ

İkizler ve evlat edinilmiş çocuklar üzerinde yapılan çalışmalar, antisosyal davranışın, belli bir dereceye kadar doğuştan gelebildiğini ortaya

koymaktadır (Lytton, Watts ve Dunn, 1984; Robins, West ve Herjanic, 1975). Ancak, bu delillere karşın, şu an geçerli olan genel kanı, çevresel etkenler ve sosyal öğrenme üzerinde yoğunlaşmaktadır. Pragmatik (yararcı) açıdan bakıldığında, kişinin çevresi-

ni değiştirmenin, genetik yapısını değiştirmekten daha kolay olduğu görülür.

Saldırganlık konusunda öne sürülen düşüncelerden biri de aile içi disiplinle ilgilidir. Baskın olmak isteyen, tehdit eden ve sık sık sert cezalara başvuran ana-babaların çocukları, saldırganca davranmaya daha çok eğilimlidirler (Farrington, 1978). Disiplin uygularken, ailenin gösterdiği tutarsızlık da çocuktaki saldırganlıkla ilgili görülmüştür (Hetherington ve Martin, 1979). Aile arasındaki yetersiz iletişim de, çocukta, yerleşmiş saldırgan davranışı da içeren pek çok soruna neden olmaktadır. Patterson tarafından önerilen (1982), çocuktaki saldırgan davranışın nedenleriyle ilgili bir teorik model, anne-baba-çocuk ilişkisinin, baskı yapıcı niteliği üzerinde durmaktadır. Tipik olarak, bu ilişkiler, anne ve babanın çocuktan bir şey yapmasını istemesi ve çocuğun da bunu reddetmesiyle başlar. Anne ve baba, çocuğun huysuzlanmalarına, sızlanmalarına katlan-

mayıp, bu isteğinden vazgeçebilir. Sonuç olarak, çocuğun davranışı ödüllendirilmiş olur. Ters durumda, anne-babanın isteğinde ısrar etmesi çocuğun daha fazla şikâyetine, huzursuzluk çıkarmasına yol açar. Bu durum, taraflardan biri pes edinceye kadar, bu yolda gelişmeye devam eder. Uzun bir dönem boyunca, bu baskıcı davranışlar, olumsuz ödüllendirmenin doğurduğu tepki biçimleri olarak yerleşir. Ancak çocuk, saldırgan tepkileri karşılığında, zamanla anne-babasından olumlu bir ilgi görse bile, bu davranış varlığını sürdürebilir. Şu anda tartışma konusu da olan aile iletişimi üzerine yapılan araştırmalar, çocuğun sınıftaki saldırgan davranışını da aynı şekilde açıklayabilmektedir. Çocukla öğretmeni arasındaki ilişki, öğretmenin gösterdiği olumlu ve olumsuz karşılıklardan ve değerlendirmelerden etkilenmektedir. Bu mekanizmanın nasıl işlediğinin bilinmesi, çocuğun davranışını kontrol ederken bir avantaj olarak kullanılabilir.

Sürekli kavga eden ana-babalar, çocuğa, taklit edilecek saldırganlık örneği sağlamış olmaktadır.

Gözlem yoluyla öğrenme de, çocuğun saldırgan davranışında rol oynamaktadır. Bandura ve Walters, klasik araştırmalarında (1963), kimi

çocuklara, oyuncak bebeğe vuran bir yetişkinin filmi izletmişlerdir. Bu filmi izleyen çocukların, filmdekine benzer davranış biçimlerini, filmi izlemeyen çocuklardan daha çok gösterdikleri saptanmıştır.

Sürekli kavga eden anne-babalar da çocuğa, taklit edilecek saldırganlık örneği sağlamış olmaktadır. Benzer olarak, televizyonda gösterilen şiddet filmlerinin, ya oradaki davranışları taklit etme eğilimleri uyandırmaları ya da zararlı sonuçlarına daha duyarsız hale getirmeleri nedeniyle, seyredenleri saldırganlığa yönelttiğine ilişkin deliller de bulunmaktadır. (Liebert ve Schwartzberg, 1977)

Öğretmenin olumlu ve olumsuz tepkileri, öğrencileriyle arasındaki duygusal etkileşimi belirleyen önemli unsurlardan biridir.

MÜDAHALE

İstenilen sonuca her zaman ulaşamamakla birlikte, saldırgan davranışlar, kimi yöntemler yardımıyla değiştirilebilirler. Ancak böyle bir müdahalede, öncelikle, değiştirilmesi gereken davranışlar ayrıntılı ve açık olarak teşhis edilmelidirler. Burada iki temel hedef vardır :

- 1) Saldırgan davranışı ortadan kaldırmak,
- 2) Onun yerine sosyal davranış biçimleri kazandırmak.

İkinci hedefe ulaşmada, olumlu ödüllendirmeye başvuran kişi, çocuk için en uygun seçimi yapmalıdır. Övmek gibi birtakım ödüllendirmeler, saldırgan çocuklar için yeterli olmayabilir. Kimi kez armağanlar da verilebilir. Çocuğun gerçekten çok sevip, değer verdiği ya da değiş-tokuş yoluyla edindiği pul, boncuk gibi şeyler bu tip armağanlara örnek gösterilebilir. Bu yöntemden sonuç alınmaya başlandığında, ödüller yavaş yavaş azaltılır. Öyle ki, artık, çocuk olumlu davranış şekilleri gösterdiğinde, bunu ödül kazanmak için yapmaz.

Çocuğun bir yere kapatılması gibi yöntemler çocukta kalıcı duygusal sorunların oluşmasına yol açabildiğinden, kesinlikle uygulanmamalıdır.

Çocuğu birkaç dakikayla yarım saat dışında değişen belirli bir zaman süresince yalnız bırakmak da bir ceza-

landırma yöntemidir. Ancak çocuğun bir yere kapatılması vb. yöntemler, çocukta kalıcı duygusal sorunların oluşmasına yol açabildiğinden, kesinlikle uygulanmamalıdır. Ceza, kabul edilebilir ve çocukta daha ağır duygusal sorunlara yol açmayacak biçimde olmalıdır. Çocuğa, niçin cezalandırıldığı mutlaka anlatılmalıdır. Tersisi durumda hedef alınan olumsuz davranışın yanı sıra, bazı olumlu davranışlar da bastırılabilir.

Bedel ödeme yöntemi ise, daha önce verilmiş birtakım ödüllerin, kısıntıya uğratılması şeklinde uygulanır. Söz gelimi; karşılığında sevdiği bir şeyin (pul - cep harçlığı) bir bölümü kesintiye uğratarak verilir. Suç ne kadar büyükse, kesilen miktar da, o derece büyük olmalıdır (Kazdin ve Frame, 1983).

Doğru davranışı kazandırma ise iki aşamalıdır : Olumlu tepki ve yerine getirme. Amaç çocuğa, dostça rehber olmak, bunu yaparken de kesin, değişmez ve tutarlı bir tavır içinde bulunmaktır. Önemli olan çocuğa doğru davranış biçimleri kazandırabilmektir.

Ceza, kabul edilebilir ve çocukta ağır duygusal sorunlara yol açmayacak biçimde olmalıdır.

Çocuğun hoş karşılanmayan davranışları, onunla birlikte ele alınarak düzeltilmelidir. Örneğin çocuk evin içinde oradan oraya koşmuş ve eşyaları döküp saçmışsa, meydana gelen dağınıklık birlikte düzeltilerek, çocuğun, kendini kontrol etmesi ve düzenin yerleşmesi sağlanabilir.

Sınıf içinde rastlanabilen anormal davranış biçimlerinden biri olan saldırganlık, başka bazı davranış bozukluklarıyla bir arada da görülebilir. Ne türde olursa olsun, davranış bozukluğu bulunan çocuğun sadece bu yönüyle ele alınması, doğru bir sonuca varılması için yeterli değildir. Çocuğun normal görülme-yen davranışları pek çok yönüyle ele alınmalıdır. Bu konuda öğretmenler ellerinden geleni yapmalı ve ilgili uzmanlardan yararlanılmalıdır. Öğretmenler, sadece derslerini vermekle yetinmemeli, öğrencilerine kişisel yardımlarda da bulunmalıdırlar. Nitekim pek çok çocuğun saldırganlık gibi çeşitli sorunlu

davranışları düzeltilmediği için, eğitim-öğretimden yararlanmaları, son derece sınırlı olabilmektedir. Bu tür sorunlar için basit ve kesin bir çözüm yolu yoktur. Ancak, öğretmenler, önerilen yaklaşımlarda bulunurlarsa, bu tip sorunu olan çocuklar da eğitimin olanaklarından yararlanabileceklerdir.

SALDIRGAN DAVRANIŞ

Ruh sağlığı merkezlerine en çok başvurular arasında kuşkusuz ilk sırayı saldırgan çocuklar almakta ve onların üçte biri ile yarısı oranlarında değişen bir çoğunluğu oluşturmaktadırlar(Robins,1981).

Saldırgan davranışlar, çeşitli yöntemler yardımıyla değiştirilebilir.

Bu çocuklar; şiddet, fiziki zarar verme, kurallara uymama ve suç işlemeyi de içeren çeşitli antisosyal davranış biçimleri ya da "davranış bozuklukları" göstermektedir. Sınıf içinde ve oyun sırasında, sık sık rahatsız edici durumlar yaratmaları, hiç de şaşırtıcı değildir. Bunlara normal disiplin uygulamalarının ise çok az etkisi olabilir. Kendi hallerine bırakıp, bu çocukların istedikleri gibi boşalmalarına izin verme yöntemi ise itibardan düşmüştür. Antisosyal davranışı görmezlikten gelmek, ancak onlarda bu tip davranışların alışkanlık haline gelmesine yol açar. Saldırgan olarak sınıflandırılacak çocukların oranını kestirmek ol-

dukça zordur. Ancak, söylemek tek şey, saldırgan davranışın, kızlara oranla erkeklerde daha fazla görüldüğüdür. Yine bu tür davranışların ergenlik çağındaki çocuklarda, daha küçük yaş gruplarındakine göre daha fazla olduğunu da söyleyebiliriz. Saldırgan çocuklar, tıpkı çekingen çocuklar gibi, fakat onlarınkinden çok daha farklı nedenlerle toplumsal çevreden dışlanırlar. Buna karşın, arkadaş edinme ge-

reksinmelerini, kimi kez, bir çetenin üyesi olarak giderirler. Uzun dönemli araştırmalar (Robins, 1966), saldırgan davranışın zamanla yerleştiğini ve yaş ilerledikçe bir iyileşme görülmediğini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, saldırganlık, yalnız okuldaki ve bireyler arasındaki problemlerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda sonraki yıllarda ortaya çıkan uyumsuzluklarla da ilgili görünmektedir.

DEĞERLİ İLKOKUL ÖĞRETMENLERİ SEVGİLİ ÖĞRENCİLER...

10. HİZMET YILIMIZDA,
SİZLERE, HER SAYFASI 4 RENKLİ,
PİRİL PİRİL BİR ÜNİTE DERGİSİ

YEPYENİ BİR

BESYİL

İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ

SUNUYORUZ.

ÇAĞDAŞ TÜRKİYE'DE
ÇAĞDAŞ ÇOCUKLAR İÇİN
ÇAĞDAŞ BİR DERGİ VAR

BESYİL

İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ